

Verschijnt tweemaal per jaar

Nederlandse
Vereniging voor
Vlaggenkunde

Vlag! 35

Vlaggentijdschrift
Vexilla Nostra

35/293 najaar 2024

**De schapen die
de wol leverden
voor scheepsvlaggen**

**De lange weg voor
de vlag van Curaçao**

**'Koninklijke vlag'
terug in Leeuwarden**

Colofon

Vlag! 35/293
Jaargang 58
najaar 2024
ISSN 1877-167X

Vlag! is (sinds 2009) de voortzetting van het Vlaggen tijdschrift *Vexilla Nostra* van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Het verschijnt twee keer per jaar.

De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVvV) werd op 19 maart 1966 opgericht met als doel de mensen bijeen te brengen met een interesse voor vlaggen en vaandels, zowel Nederlandse als die in het buitenland. *Vexilla Nostra* was vanaf de start het verenigingsorgaan. De NVvV is de oudste vlaggenkundige vereniging in de wereld.

Bestuur:

Davied van Berlo (voorzitter),
Marcel van Westerhoven (secretaris),
Willem van Zon (penningmeester),
Theun Okkerse (vice-voorzitter),
Jaap Groen, Amit Akbar, Marcel Sjoers (allen lid).

Vlag! wordt toegezonden aan de leden van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Aanmelden voor lidmaatschap van de NVvV (minimaal € 30 per jaar) kan bij secretaris Marcel van Westerhoven, Willemsbos 89, 2134 EC. Hoofddorp.
Per email: secretaris@vlaggenkunde.nl.
Rekening nummer (IBAN): NL94 INGB 0001 3234 45.

Online:

De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde is ook te vinden op het internet.
www.vlaggenkunde.nl.

Facebook:

<https://www.facebook.com/groups/vlaggenkunde/>
en op Twitter: <https://twitter.com/vlaggenkunde>

Redactie Vlag!:

Jos Poels (hoofdredacteur), Rob Bertijn, Jurg Blom,
Theun Okkerse (vormgeving en beeld).

Vaste medewerkers:

Filip Claessens, Hans Horsting,
Hans IJbrandij en Marcel van Westerhoven.

Postadres:

Eemsteynplein 7
3312 JA Dordrecht
email:
jospoels@btinternet.com

Grafische vormgeving:

Theun Okkerse c/o Pictoright

Printwerk en verzending:

RAD Dordrecht

De redactie doet er alles aan om de informatie in Vlag! zo accuraat mogelijk te doen zijn. Het NVvV-bestuur en de redactie zijn niet verantwoordelijk voor eventuele fouten en (politieke) meningen in de artikelen. De artikelen vallen onder de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteurs.

© Het copyright van de artikelen in dit blad berust bij de auteurs. Niets uit de uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een elektronisch databestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

© No part of this magazine may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the publisher.

Omslag
Leicester Longwool
schaap.

Eindelijk

Wat het hart van elke vlaggenkundige sneller doet kloppen, is een nieuwe, of een nieuwe-oude vlag. Of die nu voorbijkomt op het internet, in de traditionele krant, van horen-zeggen, of in Vlag!, een vexilloloog wil, nee móet er meer over weten.

Maar dan begint het. Wie dieper naar het hoe en waarom in een nieuwe vlag wil kijken, moet bereid zijn om een lange weg te volgen die vol ligt met hindernissen. Maar wie aanhoudt, wint. En dat geeft dan een bevredigend gevoel.

In deze Vlag! staat een acht pagina's tellend verhaal over de totstandkoming van de vlag van het Nederlandse, overzeese Antilliaanse eiland Curaçao. Ein-de-lijk! Eindelijk, want die vlag werd al in 1984 – nu veertig jaar geleden – aangenomen. Vlag! en diens voorganger *Vexilla Nostra* hebben hier nooit verslag van gedaan. Waarom? Het was in 1984 schier onmogelijk om aan de juiste informatie te komen.

Het staat mij nog als de dag van gisteren bij dat ik in een van de landelijke kranten een klein bericht tegenkwam over het in gebruik nemen van de Curaçaose vlag. Groot vlaggenkundig nieuws dacht ik. Voor *Vexilla Nostra* schreef ik al af en toe, en dacht met een mooi verhaal te komen met alle ins en outs. Want dat is toch wat alle vlaggologen willen weten?

Veertig jaar geleden schreef ik tientallen brieven en pleegde diverse telefoontjes naar allerlei overheidsinstanties die ik staat achtte meer informatie te verschaffen over die nieuwe vlag. Maar overall klopte ik aan bij de verkeerde deuren, of er kwam totaal geen antwoord. Het ergste was nog het Antillenhuis in Den Haag, dat als een soort overzeese ambassade fungeerde. Wat ik ook probeerde, ik kreeg daar simpelweg geen antwoord los, op welke vraag dan ook. De frustratie die zich daarover bij mij meester maakte, heb ik nog altijd.

Vexilla Nostra heeft nog in 1984 melding gemaakt van de nieuwe vlag van Curaçao. Dat was in de vorm van een kopie van een ANP-bericht in een landelijke krant. Verder is er nooit meer op teruggekomen.

Veertig jaar is de Curaçaose vlag nu. Voor de redactie van dit blad, de opvolger van *Vexilla Nostra*, om er nog eens naar te kijken. En wat blijkt: het verzamelen van allerlei 'krui-mels' over de vlag en het internet met al zijn digitale collecties maken het nu mogelijk hét verhaal te maken dat 40 jaar geleden geschreven had moeten worden. Collega Rob Bertijn heeft het voor Vlag! gedaan.

Het is de taak van Vlag! om aan geschiedschrijving van vlaggen te doen. Dat wordt nu voor wat betreft Curaçao betreft eindelijk gedaan. Volgend jaar bestaat de vlag van Suriname 50 jaar. En Aruba kreeg zijn vlag in 2026 een halve eeuw geleden. Ook voor die vlaggen was het destijds bijna onmogelijk om juiste informatie los te krijgen en in de kolommen van de voorganger van dit blad te krijgen. Suriname krijgt volgend jaar op deze pagina's ruimte om zijn vlaggenverhaal te vertellen. Een jaar later zal het de beurt zijn aan Aruba. Eindelijk!

Jos Poels, eindredacteur

Najaarsnummer Vlag! In april 2025 verschijnt Vlag! 36. Daarin is nog ruimte voor bijdragen. De Vlag!-redactie nodigt u uit om uw vlaggenkundig onderzoek op te schrijven en voor plaatsing in dit blad aan te bieden. Bijdragen voor dat voorjaarsnummer dienen uiterlijk 1 maart 2025 bij de redactie (jospoels@btinternet.com) binnen te zijn. U kunt ook met de redactie contact opnemen voor onderwerpen die u kunt onderzoeken en tot een verhaal in Vlag! kunnen leiden.

NIEUWS

4 De vlag uit voor...

Vlaggen in het nieuws in binnen- en buitenland. Onder meer met de nieuwe vlaggen van Chinland en de Special Regio 1, beide in Myanmar. Ook het opkomend referendum in de Amerikaanse staat Maine om al dan niet terug te gaan naar de oorspronkelijke vlag.

BINNENLAND

6 'Koninklijke vlag' Leeuwarden

Een speciale historische vlag die tussen 1814 en 1950 steeds in Leeuwarden werd uitgestoken bij koninklijke bezoeken, is sinds april terug in de Friese hoofdstad. NYKLE DIJKSTRA vertelt over deze helemaal volgeschreven Nederlandse driekleur die in Brabant van zolder werd gehaald.

9 Goeree-Overflakkee

Het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee is sinds 2013 één gemeente, met dezelfde naam. In maart 2021 werd een gemeentevlag vastgesteld. Het beeld daarvan is nagenoeg identiek aan het gemeentewapen.

MARCEL VAN WESTERHOVEN schrijft over het ontstaansproces.

12 Welke schapen leverden wol voor vlaggen?

Traditioneel waren vlaggen die op schepen werden gebruikt, gemaakt van wol. Van welk schapenras de wol kwam, hoe die werd bewerkt en hoe die werd geleverd, bleef een groot raadsel.

AEMILE LALK van de Bataviawerf in Lelystad was het gemekker daarover zat en trok op onderzoek uit.

16 Het Museumstuk

Het Maritiem Museum in Rotterdam heeft een 'seinvlagschilderij' van de Japanse kunstenaar Tetsuo Mizu in de collectie. Het olieverfschilderij zegt met vlaggen: Rotterdam. Senior conservator IRENE JACOBS vertelt erover.

BUITENLAND

18 Minnesota

Minnesota is de tweede Amerikaanse staat die in korte tijd zijn bijna onherkenbare vlag inwisselt voor een herkenbaar, in het oog springend doek. De nieuwe vlag vertelt, weet MARCEL SJOERS, dat de Poolster de weg wijst naar een betere toekomst.

22 Seinen uit het bestuur

Voorzitter DAVIED VAN BERLO van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde geeft in Seinen uit het bestuur een update van het reilen en zeilen van de club. Deze keer onder meer de sociale media-plannen van de NVvV.

23 Curaçao

Het Nederlandse eiland Curaçao in het Caribisch gebied stelde 40 jaar geleden een vlag vast. Er werd niet over een nacht ijs gegaan, want het hele proces om tot een vlag te komen duurde zeven jaar. ROB BERTIJN dook in de archieven om te achterhalen waarom dat zo lang duurde.

VLAGGENKUNDE

31 Hijsen of niet?

De nieuwe gemeentevlag van Goeree-Overflakkee. Bijna identiek aan het gemeentewapen. Een vlag die het waard is om te hijsen? Drie vlaggenkundigen geven er hun mening over.

32 Afgevlagd

THEUN OKKERSE fotografeerde de vlaggen die groepen wandelaars meedroegen tijdens de Avondvierdaagse in Dordrecht. Zijn het wel vlaggen?

De vlag uit voor...

Met bijdragen van Rob Bertijn, Theun Okkerse, Jos Poels, Marcel Sjoers en Hans IJsbrandy

Vlagennieuws uit de hele wereld

Rouwwimpel

In de Gravenstraat in Dordrecht viel op 4 mei, Dodenherdenking, een zwarte wimpel bij de Nederlandse vlag op. Bewoner van het pand waar de vlag en wimpel zijn uitgestoken, Ab Hellinga, vertelde dat het in de smalle straat niet mogelijk was de vlag halfstok te voeren. De mast was daarvoor te kort.

De Dordtenaar lijkt z'n inspiratie voor deze oplossing te hebben gevonden in de rouwlinten die leden van het koninklijk huis toepassen om bij rouw die boven hun standaard te voeren (de standaard wordt nooit halfstok gevoerd). (ThO)

Chinland Verzetsgroepen die tegen het militaire regime in Myanmar (Birma) vechten, hebben sinds november 2023 de controle over de hele deelstaat Chin. Direct daarop werd van 4-7 december een Chin-congres gehouden. Dat ratificeerde op 6 december een grondwet, waarin de vlag

onder artikel 103 werd afgebeeld. In die staatsregeling werd ook de naam Chinland geïntroduceerd. De Chin is een van de vele etnische groeperingen in Myanmar.

De vlag heeft horizontale rood-wit-blauwe banen, met op

het midden een witte schijf met een afbeelding van twee op een tak zittende neushoornvogels. De vlag lijkt daarmee erg veel op de uit 1894 daterende onderscheidingsvlag van de Nederlandse marine-reserve.

De Chinland-vlag is identiek aan de vlag van het Chin Nationaal Front (CNF), dat in 1988 werd opgericht en zegt te vechten voor een federale staat, gebaseerd op zelfbeschikkingsrecht, etnische gelijkwaardigheid en democratie. Het CNF was de grootste verzetsgroep die in Chinland tegen de junta streed.

De grondwet van Chinland zegt niets over de betekenis van de kleuren en emblemen in de vlag. Volgens Chinland News, dat over de vlag schreef, staat rood voor moed, wit voor zuiverheid en blauw voor vrede, standvastigheid en trouw. De twee neushoornvogels, die elk een andere kant op kijken, staan voor ieders verantwoordelijkheid om over zijn vijand te waken.

Onder het bestuur van de militaire junta van Myanmar had de staat Chin ook een vlag. Die had een ander kleurenvolgorde en de vogels zaten in soort van sterrenkrans. (JP)

Maine Tijdens de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten, op 5 november 2024, kiezen de inwoners van Maine niet alleen hun nieuwe (of oude) president, maar ook of de huidige vlag van de staat wordt vervangen door een nieuwe (oude) vlag. In januari nam het Congres van

Maine een wet aan om de vlag die Maine van 1901-1909 voerde te herontwerpen en te presenteren voor een referendum als nieuwe vlag. De huidige vlag is er een zoals van veel staten: een blauw veld met wapen. Het herontwerp van de vlag moest zoveel mogelijk lijken op de oude vlag: een veld in de kleur 'buff' (geel-beige), in het midden een groene pijnboom en een blauwe ster in de bovenste hoek aan de broek. Deze vlag staat bekend als de "Pine Tree flag."

Meer dan 400 ontwerpen werden ingezonden. Een commissie van politici, bijgestaan door afgevaardigden van de Noord-Amerikaanse vlaggenkundige vereniging NAVA, hebben er eentje van uitgekozen als herontwerp, waarop de kiezers op 5 november 'Yes' of 'No' kunnen stemmen.

Het ontwerp is van Adam Lemire en dient als model voor een definitief ontwerp als de kiezers er mee instemmen. Lemire heeft een pijnboom ontworpen met 16 herkenbare takken, gelijk aan het aantal counties in de staat Maine. (MS)

Speciale Regio 1 De deelstaat Shan in het uiterste oosten van Myanmar (Birma) is een etnische mengelmoe. Vijf van die groeperingen hebben volgens de uit 2008 daterende grondwet van Myanmar recht op autonomie binnen de deelstaat Shan. Eentje daarvan is Kokang, hoofdzakelijk bewoond door Chinezen.

Verzetsbewegingen strijden in Shan al jarenlang tegen de overheersing vanuit de centrale overheid. De gevechten zijn verhevigd nadat de militairen in 2021 een coup pleegden. De National Democratic Alliance

Army (MNDAA), dat weer onderdeel is van een veel grotere coalitie van verzetsgroepen heeft inmiddels grote delen van de deelstaat 'bevrijd'.

Kokang, bij de grens met China is door de MNDAA, omgedoopt tot Speciale Regio 1. Op 24 juni 2024

heeft de Volksregering van de regio bij het in het Chinees opgestelde Speciaal Beleid No. 21 een eigen vlag, wapen en volkslied vastgesteld. De vlag heeft twee horizontale banen: blauw (tolerantie en toekomst) boven, rood (moed, revolutie, strijd) onder. De drie witte vijfpuntige sterren die aan de middellijn 'hangen', representeren gelijkheid, vrijheid en democratie.

Volgens het vaststellingsbesluit Speciaal Beleid No. 21 is de algemene betekenis van de vlag in haar geheel: "De Eerste Speciale Regio zal een beschaafde en rechtvaardige samenleving realiseren, gebaseerd op de rechtsstaat. Met democratie, vrijheid en gelijkheid als kernwaarden en met moedige en vasthoudende mensen van alle etnische groepen, die elkaar tolereren en samenwerken om een nieuwe speciale regio op te bouwen en een betere toekomst te creëren." (JP)

Olympische vlag

Het zat de organisatoren van de openingsceremonie van de Olympische Spelen in Parijs op 25 juli niet mee: het regende pijpenstelen. En ook het officiële gedeelte op het

Place du Trocadéro, tegenover de Eiffeltoren, verliep niet zoals gewenst. Bij het hijsen van de Olympische vlag door vier militairen, ontging het hun -en de meeste toeschouwers en kijkers thuis waarschijnlijk ook- dat het dundoek ondersteboven de hoogte inging.

Er stond niet veel wind, waardoor de vlag een moment slap langs de mast hing. Om een gebrek aan wind te ondervangen, was de mast echter uitgerust met een ventilator ter hoogte van de vlag, die dan ook werd aangezet. De vlag was daarop eventjes deels zichtbaar, wat abrupt werd onderbroken door een ander camerashot.

Iemand moet zich gerealiseerd hebben dat de vlag niet goed hing en dat de ventilator dus onmiddellijk uit moest, want toen de vlaggenstok opnieuw in beeld kwam hing de vlag opnieuw slap langs de mast. (RB)

Neutrale sporters Individuele "neutrale" sporters uit Rusland en Belarus (Wit-Rusland) konden aan de Olympische Spelen in Parijs deelnemen onder de vlag van de *Individuele Neutrale Atleten* (Athlètes Individuels Neutres).

Na op 8 oktober 2023 een voorlopige witte vlag met het AIN-embleem te hebben gekozen, werd ze op 19 maart dit jaar definitief vastgesteld in een groenblauwe kleur.

De delegatie, die bestond uit vijftien Russen en zeventien Wit-Russen, nam

geen deel aan de openings- en sluitingsceremonies en werd ook niet vermeld in de diverse klassementen.

Een speciaal voor deze Spelen gecomponeerde compositie deed dienst als vervanging van de volksliederen van de twee landen. Dit kwam éénmaal van pas: één keer werd goud behaald. Daarnaast was er drie keer zilver en één keer brons. (RB)

Drimmelen & Sittard-Geleen De gemeenten Drimmelen in Noord-Brabant en Sittard-Geleen in Limburg gaan elk op zoek naar een geschikte vlag. Beide gemeenten zijn rond de eeuwwisseling ontstaan bij regionale herindelingen. En beide gemeenten hebben tot nog toe geen vlag en wapen. Ze gebruiken logovlaggen.

Drimmelen kreeg op 16 mei 2024 een wapen toegekend, wat de weg vrijmaakte voor een officiële vlag. Sittard-Geleen bestaat in 2026 een kwart eeuw. De gemeenteraad nam op 9 november 2023 een motie aan die er bij het college van burgemeester en wethouders op aandringt om vóór dat jubileum een vlag en wapen te hebben. (JP)

Bangladesh Stemmen worden luid in Bangladesh om de nationale vlag en het volkslied te veranderen. Die werd in 1971 in gebruik genomen toen het toenmalige Oost-Pakistan zich afscheidde van het moederland Pakistan.

De vlag werd ontworpen door de in april dit jaar overleden Shib Narayan Das. Evenals de componist van het volkslied was Das hindoe. Bangladesh – dat aan drie kanten door India wordt ingesloten, is voor ruim 95 procent islamitisch. Ook het feit dat de vlag en volkslied tot stand kwamen onder het bestuur van de Awami League, draagt ertoe bij dat de stemmen voor verandering luider worden. Deze politieke partij is in diskrediet geraakt na het gedwongen vertrek van premier Sheikh Hasina in augustus dit jaar naar India.

Bangladesh is op zoek naar een nieuwe identiteit. "De vlag van Bangladesh heeft geen symbool dat de islam afbeeldt, zoals de halve maan, dus veel Bengalen staan nu open voor het idee. En voor zover men weet, kan er plotseling een nieuwe vlag en een nieuw volkslied in het spel komen", aldus een bron in Dhaka. (JP)

Ladiner De uit 1920 stammende vlag met drie evenhoge banen blauw, wit en groen van de Ladiner in Noord-Italië is op 15 mei door de regering van de regio Trentino-Alto Adige erkend. De vlag mag voortaan op overheidsgebouwen in de zes gemeenten waar de Ladiner wonen, worden uitgestoken, mits dat gebeurt samen met de Italiaanse driekleur.

De Ladiner – zo'n dertigduizend – is een Reto-Romaans sprekende minderheid in de Italiaanse Dolomieten, vooral bekend bij de wintersporters. Na afloop van de Eerste Wereldoorlog, toen Oostenrijk Zuid-Tirol aan Italië moest afstaan, kwamen de meeste Ladiner in hetzelfde land terecht. Dat leidde tot de roep om zelfstandigheid. Sinds 5 mei 1920, toen de eerste betogingen in het gebied van de Ladiner plaatsvonden, worden de blauw-wit-groene vlaggen megedragen (*Vexilla Nostra* 161, 1989 pp. 29-30). De kleuren werden echter al langer als 'nationale kleuren' gezien.

In 1985 werd dit de officiële vlag van de Ladiner, toen de overkoepelende organisatie van Ladiner, de 'l'Union Generela di Ladins dla Dolomites', ermee instemde. Die heeft de vlaggenkleuren volgens het RGB-, RAL- en CMYK vastgesteld, waar in de praktijk echter amper gebruik van wordt gemaakt.

In het 'vlaggenbesluit' van de regering van Trentino-Alto Adige krijgen de kleuren ook een symbolische betekenis. Blauw staat voor de luchten boven de vijf dalen waar de Ladiner wonen, wit herinnert aan de winter en de sneeuw, groen verwijst naar de wouden en de uitgestrekte graslanden. (HIJ/JP) □

Dundoek volgeschreven met huldeblijken aan het Huis van Oranje

Historische 'koninklijke vlag' terug in Leeuwarden

Nykle Dijkstra, Rob van Vliet, Gelbrich Feenstra, Saskia van Vliet-Feenstra, burgemeester Sybrand Buma en Ad Fahner bekijken op 10 april 2024 de vlag in de Oranjezaal van het Stadhuis. Aan de wand een portret van koning Willem III.

Foto: Jes Wassenaar

Een speciale historische vlag die tussen 1814 en 1950 steeds in Leeuwarden werd uitgestoken bij koninklijke bezoeken, is sinds april terug in de Friese hoofdstad. De vlag, waarop allerlei huldeblijken aan het Huis van Oranje zijn geschreven, werd in het Brabantse Veldhoven teruggevonden bij familie van de vroegere eigenaren. Een reconstructie.

Door NYKLE DIJKSTRA

Als medewerker van het Historisch Centrum Leeuwarden bekommer ik mij voornamelijk om de 'Topografisch-Historische Atlas', maar begin februari (2024) werd mijn nieuwsgierigheid gewekt door heel iets anders dan een oude foto, prent of schilderij. Toen stadsgids en Leeuwarden-kenner Ad Fahner bij mij op het kantoor kwam met een vraag over een historische vlag, begon een zoektocht die voor onze gemeente een unieke schenking zou opleveren.

Ad Fahner was eigenlijk op zoek naar het jaartal waarin koningin Juliana de stadhoudelijke grafruimte in de Grote of Jacobijnerkerk te Leeuwarden had bezocht. Dat bleek op 25 september 1950 te zijn geweest. Fahner stuitte zo bij toeval nog op het verhaal van een vlag die toen getoond was in stadsschouwburg de Harmonie; een vlag die al sinds 1814 uitgehangen zou zijn bij koninklijke bezoeken aan Leeuwarden, met daarop teksten ter herinnering aan de bezoeken van 1814, 1841, 1852, 1892, 1905 en 1950.

We gingen samen kijken of we nog meer informatie over deze vlag konden vinden en waren vooral benieuwd of er misschien nog een oude foto van zou zijn. Koninklijke bezoeken waren natuurlijk bij uitstek gelegenheden om op de gevoelige plaat vast te leggen. In onze eigen fotocollectie was echter niets te vinden. Maar misschien wel bij familie van de vroegere eigenaren. In 1950 was de eigenaar een meneer Hendrik Feenstra.

Bij het in kaart brengen van de familie van deze Feenstra vond ik het e-mailadres van een achterkleinkind. Fahner stuurde haar op goed geluk een e-mail. Die werd meteen gelezen en binnen de familie doorgestuurd. De vlag bleek bij een familielid in het Brabantse Veldhoven op zolder te worden bewaard. Binnen twee dagen hadden we een kleurenfoto van de vlag, gemaakt in 2016 toen de familie haar voor het eerst sinds decennia weer eens uit de houten kist had gehaald. Een enorme lap van zo'n vier bij twee meter in een verrassend goede staat, met heldere kleuren en fraaie versieringen met goudverf (de blauwe en de rode baan zijn van

wol gemaakt en de witte van katoen; de zoom is van linnen¹). Tot onze verrassing wilde de familie haar zelfs aan ons schenken; een kans die we niet aan ons voorbij konden laten gaan. Onze burgemeester Sybrand van Haersma Buma nam haar graag in ontvangst en had er zelfs speciale belangstelling voor, aangezien er een link was tussen de vlag en zijn eigen familiegeschiedenis.

De overhandiging vond op 10 april [2024] – zeer toepasselijk – plaats in de Oranjezaal van het stadhuis, waar ook de portretten hangen van de vroegere vorsten/vorstinnen en hun Friese voormoeder Maria Louise van Hessen-Kassel. Bij de vlag zaten ook allerlei krantenknipsels en andere papieren over de vlag. Daarmee konden we de geschiedenis verder in kaart brengen.

Feit of fictie

Voor de eerste tachtig jaar in de geschiedenis van de vlag zijn we aangewezen op een artikel dat in 1894 (en later opnieuw) in diverse kranten stond, met de volgende tekst:²

Toen koning Willem I indertijd [1814 – red.] voor de eerste maal Leeuwarden bezocht, werd hij in die stad ingehaald in een karos, gemend door een rijken boer, Pier Prins, die te Amsterdam geleerd had "met de zes te rijden." Deze boer had ter gelegenheid van dit vorstelijk bezoek een groote Hollandsche vlag laten maken en daarin doen aanbrengen de woorden: "Hulde aan Z. M. Koning Willem I." Toen later Neêrland's tweede koning Friesland's hoofdstad bezocht [1841 – red.], liet Pier Prins op dezelfde vlag de woorden bijvoegen: "Bloei en welvaart onder de Regeering van Koning Willem II".

In 1894 was de vlag in het bezit van Klaas Hermanus Feenstra, beurtschipper van Leeuwarden op Rotterdam, die hem via een erfenis had verkregen. Het is helaas niet gelukt om een Pier Prins te vinden die een familieband had met schipper Feenstra en het is onduidelijk om welke Pier Prins het precies gaat. In het Historisch Centrum Leeuwarden is een lijst

Hoewel we aanvankelijk geen oude foto van de vlag konden vinden, is dit later toch nog gelukt. In een album zat een mooie afdruk van het bezoek van Juliana en Bernhard in de Harmonie in 1950, met de vlag duidelijk zichtbaar in de achtergrond. Foto: ANP

bewaard gebleven van de postiljons en leveranciers van paarden en wagens voor de intocht van koning Willem I in Leeuwarden in oktober 1814. Ook daar staat geen Pier Prins tussen, maar er staan wel enkele niet bij naam genoemde koetsiers op.³

Het roept de vraag op in hoeverre dit verhaal klopt. De stijl van de teksten voor Willem I en Willem II op de vlag en de spreiding over de witte baan wekken de indruk dat deze er op hetzelfde moment op zijn aangebracht. Misschien is de vlag in 1814 zonder tekst gebruikt en zijn beide teksten er in juli 1841 op gezet bij het bezoek van Willem II. Als de vlag inderdaad in 1814 voor de eerste maal is getoond, zal zij toen waarschijnlijk ook voor het eerst door een voorouder van Sybrand Buma gezien zijn: Bernhardus Buma was toen burgemeester van Leeuwarden en heette koning Willem I welkom in de stad. En in 1841 maakte Bernhardus' zoon Wiardus Willem zijn opwachting bij Willem II toen die naar Leeuwarden kwam.⁴ Ook hij zal de vlag toen waarschijnlijk hebben gezien. De vlag zou voor de derde maal

Vruchtbaar land veroverd op de zee

Sinds 2013 vormt het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee één gemeente met dezelfde naam, door het samengaan van de gemeenten Dirksland, Goedereede, Middelharnis en Oostflakkee. Op 4 maart 2021, ruim acht jaar na de fusie, heeft Goeree-Overflakkee een vlag vastgesteld die nagenoeg hetzelfde beeld vertoont als het gemeentewapen.

Door MARCEL VAN WESTERHOVEN

Op hun beurt waren deze vier gemeenten die in 2013 fuseerden, die allen beschikten over officiële gemeentevlaggen, het gevolg van fusies in 1966 van de dertien tot dan bestaande gemeenten:

- Dirksland uit Dirksland, Herkingen en Melissant;
- Goedereede uit Goedereede, Ouddorp en Stellendam;
- Middelharnis uit Middelharnis, Nieuwe Tonge, Sommelsdijk en Stad aan 't Haringvliet en
- Oostflakkee uit Den Bommel, Ooltgensplaat en Oude Tonge.

Al in 1857 waren aan Melissant de gemeenten Onwaard en Roxenisse toegevoegd. Al deze gemeenten beschikten over wapens. Alleen Sommelsdijk voerde ook een officiële gemeentevlag en Oude Tonge gebruikte vanouds een niet officieel vastgestelde gemeentevlag.

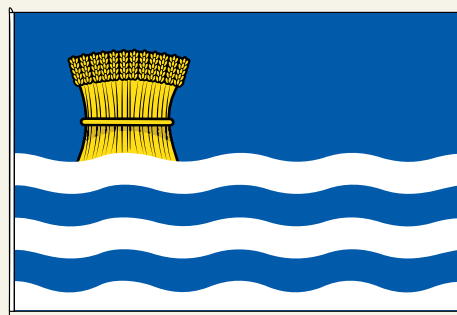
Gemeentewapen

Op 31 mei 2013 werd aan de gemeente Goeree-Overflakkee bij Koninklijk Besluit nummer 13.001103 een wapen verleend met de volgende beschrijving:

"Golvend doorsneden; I. in azuur een uitkomende korenschoof van goud; II. golvend gedwarsbalkt van zilver en azuur van vijf stukken. Het schild gedekt met een gouden kroon met zestien, waarop drie parels."

De Hoge Raad van Adel adviseerde het wapen van het opgeheven waterschap Goeree-Overflakkee over te nemen of voor een abstract ontwerp te kiezen, omdat een samenstelling uit de vele elementen uit de wapens van de vier voorgangers vanuit heraldisch oogpunt geen optie was.

Vanuit de gemeente kwam een geheel ander wapenvoorstel dat het uiteindelijk is geworden. Dat was via de waarnemend burge-

Goeree-Overflakkee gemeentevlag

meester afkomstig van de archiefdienst van het eiland. Het ging om een ontwerp uit 1910 voor de Dijkkring Flakkee dat nooit was aangenomen: *"In azuur een gouden Korenschoof, oprijzende uit een Zee van zilver en azuur."*

Het is gedekt met een standaardkroon en

wordt gehouden door twee zeemeerminnen. In het verleden heeft een aantal culturele instellingen op Flakkee dit wapen gebruikt. Dit wapen zou bij de inwoners op meer sympathie kunnen rekenen dan dat van het opgeheven waterschap, waaraan men geen goede herinnering bewaarde. En dat gaf de doorslag in de gemeenteraad. Na enige aanpassingen, waarover hieronder meer, ging de Hoge Raad van Adel akkoord.

In het wapen rijst de korenschoof op uit

gemeentewapen

zee zoals het eiland zich uit de zee verheven heeft. Het draagt de algemeen bekende symboliek uit van 'vruchtbaar land veroverd op de zee'. Soortgelijke symboliek is bijvoorbeeld ook terug te zien in het oude wapen van de gemeente Haarlemmermeer. De individuele korenaren duiden op de dertien oude kernen op het eiland en de band die ze samenhoudt in de schoof verwijst naar de gemeente waarbinnen ze zijn verenigd.

Vanwege hun ontblote bovenlijven konden de zeemeerminnen uit het oorspronkelijk ontwerp van 1910 niet door de beugel bij de gemeente. Tevens werd het aantal golvende stukken teruggebracht van zes naar vijf om daarmee de vijf omliggende wateren te symboliseren: de Grevelingen, het Haringvliet, de Krammer, het Volkerak en de Noordzee. De gemeente nam het voorstel van de Hoge Raad over om het schild te dekken met de bijzondere kroon met parels uit het wapen van Goedereede, de enige stad op het eiland.¹

Gemeentevlag

Vanaf de fusie in 2013 maakte Goeree-Overflakkee gebruik van een logovlag. Het verzoek om tot een echte gemeentevlag te

WIKIPEDIA

komen, kwam eind 2020 van het Streekmuseum Goeree-Overflakkee in Sommelsdijk, vooral omdat er vanuit de burgers behoefte bleek te zijn aan een vlag die zij als uiting van verbondenheid konden uithangen.

De gemeenteraad nam op 4 maart 2021 het volgende besluit:

"de vlag van de gemeente Goeree-Overflakkee vast te stellen overeenkomstig ontwerp 1 zoals genoemd in de brief van de Hoge Raad van Adel d.d. 16 november 2020, kenmerk 20/206-13."

De vlag staat in het raadsbesluit verder niet beschreven en ook niet afgebeeld. We moeten het dus van de aangehaalde brief van de Hoge Raad hebben. Daarin staat de vlag als volgt beschreven:

"Zes golvende banen blauw en wit die zich verhouden tot de hoogte als 5 : 1 : 1 : 1 : 1 : 1 en een gele korenschoof uitkomende uit de bovenste witte baan."

Ontwerper is de Hoge Raad van Adel. Die legde de gemeente twee ontwerpen voor die overeenstemden met het beeld van het gemeentewapen. In het eerst ontwerp, waar de voorkeur van de Hoge Raad naar uitging, bevindt de korenschoof zich op een derde van de vlaglengte, zoals gebruikelijk in Nederlandse (gemeente)vlaggen. Dit voorstel heeft de gemeente overgenomen. Het tweede ontwerp vertoonde de korenschoof op het midden.

De betekenis van de vlag is precies hetzelfde als die van het wapen: vruchtbaar land – de korenschoof – verheft zich uit zee. De schoof bestaat uit dertien korenaren voor de dertien oude kernen, die samen de gemeente vormen. De vijf golvende banen zijn dan weer de vijf waterstromen rondom Goeree-Overflakkee.

Indien de gemeente had gekozen voor het wapen van het voormalig waterschap Goeree-Overflakkee, dan had hoogstwaarschijnlijk de vlag van dit waterschap, vastgesteld op 19 april 1985, de gemeentevlag geworden. Met de burcht van-het-één-in-het-ander waren de twee burchten uit het wapen,

één van zilver op rood (voor Overflakkee) en één van rood op zilver (voor Goeree), op de vlag in elkaar geschoven.²

Oude gemeentevlaggen

Dirksland nam op 25 augustus 1983 een gemeentevlag aan waarop de krab en de ganzenpoten uit het wapen waren herschikt en de golvende banen strak waren getrokken. De ganzenpoten en banen kwamen uit het oude wapen van Dirksland en de krab uit dat van Herkingen. Ook Melissant wordt hiermee gerepresenteerd, want er is een wapen voor de heerlijkheid Melissant bekend die deze combinatie laat zien. De algehele symboliek hangt samen met de (oude) ligging aan zee.³

Na het samengaan met Ouddorp en Stellendam op 1 januari 1966 heeft

Goedereede twee vlaggen gebruikt. Op 10 mei 1966 nam de nieuwe gemeente Goedereede

een vlag met vijf verticale banen in rood en wit aan. De kleuren rood en wit zijn de voornaamste uit het gemeentewapen.

De twee witte banen kunnen worden gezien als de twee zilveren torens uit het wapen.⁴

De gemeenteraad besloot op 25 januari 1985 tot het vaststellen van een vlag waarvan het beeld een vereenvoudiging is van dat van het wapen. Het geheel stond voor de stad Goedereede met een door torens en kettingen beschermde haven

(anker). Blauw kwam oorspronkelijk niet voor in het gemeentewapen. Deze kleur komt uit de wapens van Ouddorp en Stellendam.⁵ Deze vlag was tot 2013 bij de gemeente Goedereede in gebruik en is nog steeds in het stadje te zien, naast de stadsflag, waarover verderop meer.

De gemeente **Middelharnis** nam op 7 augustus 1986 een vlag aan die niets met het wapen gemeen had. De ontwerper, Hans van Heijningen, wilde met de smalle horizontale banen herinneren aan de historische vlaggen die vissers- en handelschepen gebruikten om hun thuishaven aan te geven. De vier groen banen staan voor de vier gemeenten die in 1966 samengingen: Middelharnis, Nieuwe Tonge, Sommelsdijk en Stad aan 't Haringvliet. Groen duidt op akkerbouw en veeteelt. De gele banen symboliseren

het zand van de slikken en schorren waaruit door bedijking het grondgebied is ontstaan. Middelharnis en Sommelsdijk hadden een eigen haven, weergegeven door het blauwe vierkant dat over twee groene banen gaat. Deze havensymboliek wordt versterkt door het witte vissersschip (een getuigd gaffelschip), dat is afgeleid van de windwijzer op het dak van het oude raadhuis van Middelharnis.⁶

Sommelsdijk, oorspronkelijk Zeeuws gebied, is in 1966 in Middelharnis opgegaan. De gemeente had een officiële vlag, vastgesteld op 18 maart 1959, die nog steeds als dorpsflag in gebruik is. Het vlagbeeld is gelijk aan het wapenbeeld. Het is het wapen van de Zeeuwse heerlijkheid Sommelsdijk, dat oorspronkelijk van blauw en zilver was.⁷

Op 26 augustus 1974 nam de gemeente **Oostflakkee** een vlag aan die uit het wapen één stuk en de kleuren zwart, wit, groen en rood overnam. Het stuk is het karbonkel uit het wapen van de hertogen van Kleef, maar dan in zwart in plaats van geel (goud). De kleuren rood en wit (zilver) komen ook in het Kleefse wapen voor. Adolf van Kleef, een jongere telg uit het huis Kleef, was in 1482 de eerste bedijker van dit gebied. Zijn naam leefde voort in de latere heerlijkheid Sint Adolfsland, waartoe Ooltgensplaat en Den Bommel behoorden. Groen-wit-groen is ontleend aan wapen en vlag van de gemeente **Oude Tonge**, die in 1966 in Oostflakkee opging.⁸ Het is het wapenbeeld van de heerlijkheid Grijsoord. Oude Tonge gebruikte deze vlag van ouds, maar stelde die nooit vast.⁹ Wellicht had dat te maken met het feit dat Rotterdam precies dezelfde vlag voert.

Dorpsvlaggen

Op Goeree-Overflakkee bevinden zich dertien oude kernen en een relatief nieuw dorp dat nooit een eigen gemeente is geweest: Achthuizen. Om de eigenheid van de dorpen te viëren, kwam Bertrand van den Boogert, bestuurslid van het Streekmuseum Goeree-Overflakkee, met het idee om samen met de dorpsgemeenschappen voor elk dorp tot een vlag te komen. In de meeste gevallen zijn het wapenvlaggen die één-op-één overeenkomen

met de oude gemeentewapens. Thans beschikken alle veertien woonkerken over een dorpsvlag. Om precies te zijn gaat het in het geval van Goedereede om een stadsvlag.

Het dorp **Achthuizen** is in de negentiende eeuw ontstaan en lag tot 1966 zowel op het grondgebied van de gemeente Den Bommel

als dat van de gemeente Ooltgensplaat. De kleuren oranje en wit van de dorpsvlag zijn de kleuren van de plaat-

selijke voetbalvereniging FIOS. In het pseudowapen op het midden van de vlag is een oranje diabolo te ontwaren. Het is de typische vorm van de bebouwde kom van Achthuizen. Op het wit zijn de twee kenmerkende gebouwen van het dorp weergegeven: de Rooms-Katholieke kerk Onze Lieve Vrouwe ter Hemelopneming uit 1846 en korenmolen Windlust uit 1852. Het 'wapen' heeft als sprekend element acht huizen als bekroning. Waarom dan toch nog de dorpsnaam erbij zetten?

Den Bommel koos ervoor het blauwe wapen met het gele kerkje op een donkerblauw dundoek te zetten. Het kerkje is in 1722 gebouwd en werd volgens de overlevering vanaf die tijd door de schippers van Den Bommel op hun vlaggen geplaatst.

blauw dundoek te zetten. Het kerkje is in 1722 gebouwd en werd volgens de overlevering vanaf die tijd door de

Dirksland gebruikt als dorpsvlag het oude wapenbeeld in de rijkskleuren geel (goud) op blauw. De golven zullen wel op zee duiden en de ganzenpoten op zeevogels als eerst bewoners na het droogvallen van gronden.

Goedereede gebruikt een stadsvlag waarvan het beeld eender is aan het oude stadswapen en het gemeentewapen tot 1991, inclusief de twee banieren met de gele leeuw op rood van de heren van Voorne. Goeree en het westelijke deel van Overflakkee behoorden tot het Land van Voorne. Voor de verdere symboliek wordt verwezen naar de gemeentevlag van Goedereede. Vermeldenswaard is nog dat in het stadje beide vlaggen door elkaar worden gebruikt.

Ook het dorp **Herkingen** voert een wapenvlag. In het wapen van Herkingen zijn drie krabben en een

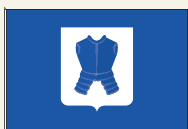

geopende oester te zien. Het geheel duidt kenmerkend op de ligging aan zee en de vangst van krabben en oesters. Als heerlijkheidswapen is voor Herkingen één rode krab op goud bekend. Die is in de gemeentevlag van het nieuwe Dirksland terecht gekomen.

Melissant heeft ook een wapenvlag aangenomen. Over de betekenis van de stukken en kleuren van het wapen is niets bekend.

Op 23 oktober 1908 is aan **Middelharnis** een wapen verleend met een blauw borstharnas op zilver. Het is daarmee een sprekend wapen: het gaat om het middenstuk van een harnas. Dit symbool heeft een lange traditie in Middelharnis, in verschillende kleurschakeringen. Er is gekozen voor een blauwe dorpsvlag met het wapen van 1908 op het midden.

heeft een lange traditie in Middelharnis, in verschillende kleurschakeringen. Er is gekozen voor een blauwe dorpsvlag met het wapen van 1908 op het midden.

In **Nieuwe Tonge** wappert ook een vlag die precies hetzelfde is als het wapen. Dit houdt tevens in dat de gele middenbaan in de vlag een geslepen patroon heeft, net als de gouden dwarsbalk in het wapen. Met de huidige druktechnieken kan zo'n schaduw effect in vlaggen worden gerealiseerd. Enig voordeel daarvan is dat er zo verschil is met de verder gelijke vlaggen van de gemeenten Papendrecht en Rijswijk. Net als Oude Tonge behoorde Nieuw Tonge tot de heerlijkheid Grijsoord, dat een zilveren dwarsbalk in groen als wapen had. Nieuwe Tonge heeft op 24 juli 1816 het Grijsoordse wapen in de rijkskleuren verkregen, waarschijnlijk om onderscheid met Oude Tonge te bewerkstelligen.

Ook **Ooltgensplaat** voert een wapenvlag. Voor de dorpsvlag is het wel zeer naturalistische wapenbeeld gestileerd. Het beeld is sprekend: een schipper genaamd Oeltgen oefende bij deze later naar hem genoemde zandplaat, de smalle groen baan in de vlag, zijn beroep uit. De plaatsing van het scheepje in de vlucht van de vlag is ongelukkig te noemen. De rode schuine banen op geel zouden duiden op banden met Sommeldijk, dat de banen echter in de tegenovergestelde richting en in andere kleuren voert.

Ouddorp gebruikt een dorpsvlag die weer één-op-één het wapenbeeld vertoont. Dat is

gevierendeeld en toont de wapens van de vier heerlijkheden of polders waaruit de voormalige gemeente is ontstaan: Oudeland van Diependorst (het eigenlijke Ouddorp) met de ruiter en de poort in het eerste kwartier, Oude Nieuwland met de kruisbogen in het tweede kwartier, West-Nieuwland met de papegaai in het derde kwartier en Ouden Oostdijk met de burcht in het vierde kwartier.

Zoals eerder vermeld gebruikte de gemeente **Oude Tonge** onofficieel een vlag in drie banen groen, wit en groen. De dorpsvlag die is ingevoerd lijkt op het eerste gezicht dezelfde vlag te zijn, maar net als bij de dorpsvlag van Nieuwe Tonge is de witte baan met schaduw effect geslepen weergegeven, zoals op het wapen de dwarsbalk. Enig voordeel hiervan is dat zo, zij het miniem, een onderscheid is bereikt ten opzichte van de alom bekende vlag van Rotterdam.

De dorpsvlag van **Sommelsdijk** is dezelfde als de oude gemeentevlag die hierboven al is besproken.

Het eenvoudige wapen van **Stad aan 't Haringvliet** levert één-op-één een mooie dorpsvlag op. Het is het wapen van de plaatselijke heren uit het geslacht Van Wittenhorst.

De dorpsvlag van **Stellendam** verschilt op details van het wapenbeeld: de golven in de onderhelft zijn strakgetrokken en de zwaan heeft een oranje in plaats van een rode snavel. Met zijn opgestoken vleugels verdedigde hij zijn element, het water, lange tijd tegen de landaanwinning, die gedurende de achttiende eeuw toch gestalte kreeg. □

Noten

1. Hoge Raad van Adel, *Jaarverslag 2013*, p. 17-19, 's-Gravenhage 2014
2. *Vexilla Nostra*, jrg 21, nr. 147, november/december 1986, p. 127
3. *Vexilla Nostra*, jrg 19, nr. 132, mei/juni 1984, p. 49
4. *Vexilla Nostra*, jrg 18, nr. 125, maart/april 1983, p. 22
5. *Vexilla Nostra*, jrg 20, nr. 137, maart/april 1985, p. 27-28
6. *Vexilla Nostra*, jrg 21, nr. 147, november/december 1986, p. 125-126
7. Kl. Sierksma: *Nederlands vlaggenboek*, Het Spectrum, Utrecht 1962, p. 114-115
8. *Vexilla Nostra*, jrg 16, nr. 117, november/december 1981, p. 128-129
9. Kl. Sierksma: *Nederlands vlaggenboek*, Het Spectrum, Utrecht 1962, p. 104-105

Welke schapen leverden de wol voor vlaggendoek?

Traditioneel waren vlaggen die door weer en wind op schepen werden gebruikt, gemaakt van wol. Daarmee hield de kennis over die vlaggen zo ongeveer op. Van welk schapenras de wol kwam, hoe die werd bewerkt en hoe die werd geleverd, bleef een groot raadsel. Op de Bataviawerf in Lelystad wilde men een historisch verantwoorde wimpel van wol maken. Dat kon pas nadat onderzoek was gedaan naar 17de-eeuwse wol.

Door AEMILE LALK

Met mijn collega Mathieu Rol had ik al eerder onderzocht hoe historische scheepsvlaggen werden gemaakt, omdat er vlaggen nodig waren voor het grote 1:10 model van de Zeven Provinciën, het lineschip van de Admiraliteit van de Maze (Rotterdam) uit de tweede helft van de 17de eeuw. Zo wisten we al dat vlaggen van wol werden gemaakt en dat de stroken doek (kleden) met een uit de zeilmakerij bekende rolsteek aan elkaar werden genaaid. (Afbeelding 1) We hebben toen echter linnen doek gebruikt. Maar, een wimpel op ware grootte en zo authentiek mogelijk, wilden we van wol maken.

De eerste vraag was, van welke scha-

penrassen kwam de wol? Al snel bleek dit een lastige vraag te zijn. In mijn goed ingevoerde netwerk wist niemand hier iets van. Daarna begon een zoektocht langs alle mogelijke bronnen die iets met wol uitstaande hebben. Helaas konden noch wolverkopers, schapenverenigingen, vlaggenfirma's, historische wevers en textiel- en historische musea deze vraag beantwoorden.

Ook wilden we weten hoe de wol was gesponnen, hoe geweven, geleverd en met welke naaitechnieken een vlag in elkaar werd gezet.

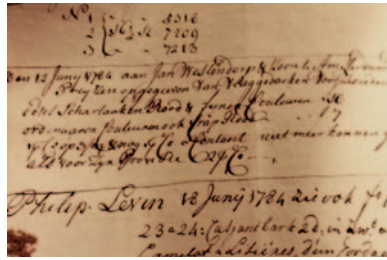
In de ons omringende landen werden voor antwoorden op al deze vragen behalve historische en maritieme musea ook

1a. De Amsterdamse vlag van het schip van Willem Barentsz (1596), gevonden in het 'Behouden Huys' op Nova Zembla is gemaakt van wol. (Rijksmuseum Amsterdam)

1b. Door de Britten in 1799 buitgemaakte Bataafse marinevlag, gemaakt van wol. (Maritime Museum Greenwich)

2. Administratie van door firma Le Poole geleverde vlaggendoek. Erfgoed Leiden en Omstreken

3. Firma J.J. Krantz & Zoon aan de Langegracht in 1894. Gezicht tijdens het keuren van de ruwe wol in het wolmagazijn. In het midden C.H. Krantz. Erfgoed Leiden en Omstreken PV_PV31025.2a-44

historische faculteiten van universiteiten benaderd, evenals vlaggenfirma's. Er werd altijd enthousiast gereageerd, maar niemand wist van welke schapenwol vlaggen-
doek werd gemaakt. Die kennis leek verloren te zijn gegaan. De enige mogelijkheid die ons nog restte, was het zélf te onder-
zoeken aan de hand van historische bron-
nen.

Bronnen

Allereerst werd gezocht naar geschreven bronnen. In *Erfgoed Leiden en Omstreken* (het Leidse archief) is historisch materiaal over de textielindustrie ondergebracht, dat deels digitaal is in te zien. Het museum De Lakenhal heeft een eigen archief, waar onder meer stalenboeken van laken wor-
den bewaard.

De studie 'Leidse wevershuisjes' uit 2003 van Kees van der Wiel, naar de sociale geschiedenis van Leiden, geeft nuttige informatie over de diverse bewerkingen van wol.

Dankzij een onderzoek door de Amerikaanse Fenella France is bekend welke wol in Engeland werd gebruikt bij het weven van vlaggendoek.¹

Iconografische bronnen als vlaggenat-
lassen en schilderijen zijn wel onderzocht, maar blijken geen relevante informatie te geven.

Een zeer belangrijke bron is de vlaggen-
collectie van het Rijksmuseum in Amsterdam en van het Armémuseum in Stockholm, waar een nader onderzoek voor nodig is en in een ander artikel zal worden besproken.

Leidse textielindustrie

Spinnen en weven van wol was in het ver-
leden in sommige steden een zeer lucratie-

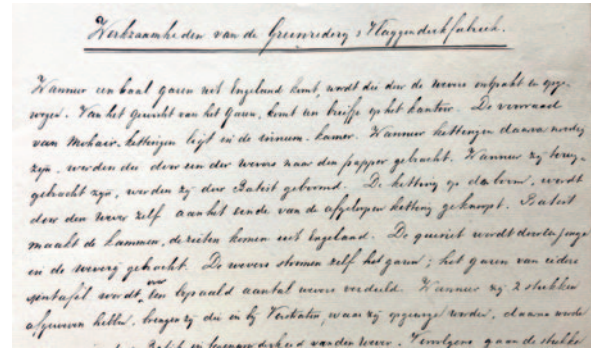

4. Stalen greindoeke, Le Poole. Erfgoed Leiden en Omstreken

ve nijverheid. Naast Vlaanderen had zich in Leiden al vanaf de Middeleeuwen een textielindustrie ontwikkeld die internationaal in hoog aanzien stond. Laken was een kwalitatief hoogwaardig textiel, dat vooral in welgestelde kringen werd gebruikt. Zelfs koninklijke hoven in de ons omringende landen deden in Leiden regelmatig bestel-
lingen. Behalve gladgeschoren laken werden diverse soorten wollen stoffen gepro-
duceerd, waaronder vlaggendoek. In ver-
gelijking met laken komt in de archieven vlaggendoek echter weinig voor. (Afbeelding 2)

Slechts in drie bedrijven werd behalve laken ook vlaggendoek gemaakt. Krantz en Le Poole waren de grootsten (Afbeelding 2). Over vlaggendoek is helaas vrijwel niets teruggevonden in het huisar-
chief. In de talloze stalenboeken waren van verschillende wolweefsels staaltjes opge-
nomen, maar een zoektocht naar vlaggen-
doek bleef onvruchtbaar. (Afbeelding 3)

Wel was een enkele keer geleverd vlag-
gendoek vermeld, maar zonder het bijbe-
horende staaltje. En dat is vreemd, omdat het een gewoonte was een staaltje van geleverd doek achter te houden om bij eventuele reclames te kunnen nagaan wie van de arbeiders verantwoordelijk was

5. Eerste bladzij van de lijst van werkzaamheden. Erfgoed Leiden en Omstreken

voor het bekritiseerde doek. Groot was dan ook de verrassing dat er onder de vele documenten een overzicht tevoorschijn kwam van 'Werkzaamheden van de Greinredery der Vlaggendoekfabriek', met de hand geschreven en gedateerd 1882. (Afbeelding 4)

Dat het maken van vlaggendoek zoveel bewerkingen nodig had, was voor ons een complete verrassing. Ruim dertig werk-
zaamheden worden in het document beschreven, weliswaar ook simpele hande-
lingen zoals het naar het kantoor brengen van het meetbriefje van de gewichtscon-
trole van de geleverde wol. Nóg verrassen-
der is dat al in de eerste zin wordt vermeld dat de wol uit Engeland kwam! En ook, dat de voorraad mohair kettingen in de linnen-
kamer lag! (Mohair is wol die niet van een schaaft afkomstig is, maar van de Angorageit (Afbeelding 5)). Dat zijn nog eens voltreffers!

Maar, van welk Engels schaaft zou de wol afkomstig zijn? Een antwoord hierop geeft Fenella France: "In 1741 was bijna de helft (44%) van de ruwe wol in Engeland van het langharig ras, voornamelijk van schapenrassen uit Lincoln en Leicestershire". Deze wol werd in Engeland

6. Leicester longwool sheep

7. Angorageit

gebruikt voor vlaggendoek of 'bunting'.

Als in 1741 in Engeland wol werd gebruikt van het Lincoln en Leicestershire long wool sheep (Afbeelding 6), mag worden aangenomen dat deze langharige schapenrassen al langer de voorkeur hadden. In Nederland waren verschillende soorten heideschapen voor de lakenindustrie geïmporteerd, zoals het kleine Drentse heideschaap en het grote Schoonebeker-, Veluwe- en Kempische heideschaap. En het is niet onmogelijk dat ook van het Friese en Zeeuwse melkschaap wol werd gebruikt. Zouden niet ook deze rassen belangrijk geweest kunnen zijn voor vlaggendoek?

In het Leids archief is het indrukwekkende werk *Bronnen tot de geschiedenis van de Leidsche textielnijverheid* (1333-1795) van Posthumus ondergebracht. Het uit zes kloeken bestaande werk bevat archiefstukken van de Leidse textielnijverheid van 1333 tot 1795.²

Vlaggendoekrederij – vroeger werden ondernemers reders genoemd, ook wel fabrikanten of drapeniers – lijkt van weinig betekenis te zijn geweest. De weinige stukken gaan over regelgeving, zoals hoeveel leerjongens een vlaggendoekwever in dienst mag hebben, of hoe groot de verdiensten zijn.

Vlaggendoek komt in de archieven voor in een flink aantal synoniemen, zoals *vlaggedoek*, *vlaggedoek*, *vaendoek*, *vlagdoeken*, *vaendouek* en *vaendoek*. Maar ook als stramien, strameyn, stramein, stramijn en stamijn. (Volgens het etymologisch woordenboek: zeefdoek, gaas, zaklinnen; het woord is uit het zuiden langs de Noordzeekust verspreid en vandaar naar Noord-Holland, van *estamine* zeefdoek < Latijn en stamineus 'vol draden', ook: scheuring, draad). Het trefwoord 'wol' heeft juist veel vermeldingen, in totaal 685 keer. En zo waar zijn er archiefstukken bij die over de herkomst van wol gaan.

Al in de oudste stukken van vóór 1400 lees je dat alleen Engelse wol wordt toegestaan, zonder enige uitleg waarom dat was. Ook wordt niet vermeld uit welk deel van Engeland de wol werd betrokken, of van welk schapenras de wol kwam. Behalve dan dat het géén wol uit Schotland en Newcastle mocht zijn.

Wat steeds terugkomt in de archiefstukken is dat *gekaarde* wol verboden is en dat

alleen gekamde wol mag worden gebruikt. Alle soorten laken moesten gladde stoffen zijn, wat alleen bereikt kon worden door met kammen de langere haarvezels in één richting, langs elkaar te brengen en de kortere krullige wolvezels eruit te halen (Afbeelding 7). Vandaar de benaming *kamgaren*. Ook voor vlaggendoek was kamgaren belangrijk. In de veertiende en vijftiende eeuw was wol uit eigen land verboden, ook weer zonder daar een reden voor te geven. Waarschijnlijk werd Engelse wol superieur bevonden.

In het begin van de zestiende eeuw vond een ingrijpende verandering plaats. Omdat in Engeland meer laken werd geweven en daarvoor de eigen wol nodig was, stelde de overheid daar een protectionistisch beleid in. De uitvoer nam dramatisch af en hierdoor steeg de prijs van Engelse wol op de stapelmarkt van Calais. De *drapeniers of lakenreders*, die wol inkochten om het verdere werk uit te besteden aan spinners en wevers, konden hierdoor niet meer rondkomen.

Gerecht en vroedschap besloten om deze reden om in 1522 Spaanse wol toe te staan. Wol die als 'bequaem' en fijn werd beschouwd. Maar om welke wolsoort het ging, wordt niet vermeld. Het was kennelijk niet belangrijk om schapenrassen te vermelden, want geen enkel stuk maakt er melding van. Gezien de hoge kwaliteit zou het zeker mohair kunnen zijn. Uit een document van 1554 blijkt dat de nood om tegen een redelijke prijs wol in te kunnen kopen zo hoog is dat *'Willem Andriesz. wordt toegestaan Engelse en hierlantsche wol en garen voor zijn nering te gebruiken'*. De Republiek der Verenigde Nederlanden bestond nog niet, dus ook geen Nederlandse wol. Vandaar 'hierlantsche wol', wol van 'hier in het land'.

Uit een bericht van 1558 blijkt dat het gebruiken van "hierlantsche" wol nog geen algemeen goed is en dat er een onderzoek nodig is, of het invoeren ervan niet in strijd zou zijn met *'buitenneringen van 1540 en met het belang van de draperie'*. Want in 1540 was juist nog een verbod uitgegaan van buiten hierlantsche wol in te kopen.

Het onderzoek werd toevertrouwd aan een comité van zeven wijze lieden, drie van het gerecht en vier van de vroedschap. Met vier tegen drie stemmen, gingen ze er uiteindelijk op 18 juni 1563 mee akkoord. Ook hier is niet vermeld van welke schapenrassen de wol werd toegestaan. De enige ver-

Huisnijverheid

Zowel in Engeland als in Holland vestigden zich Vlaamse kamgarenwevers, die nieuwe technieken meebrachten. In Holland onder meer in Leiden en in Engeland in het ten noordoosten van Londen gelegen Sudbury. 'Bunting' (= zeven) was een variëteit van 'tammy' (laken) en dat was geschikt om er vlaggen van te maken. Dit weefsel was zo open dat het ook gebruikt werd als zeefdoek voor onder meer meel en olie. Door deze eigenschap wordt vlaggendoek ook wel dun-doek genoemd.

Niet als in Holland was in Engeland lakenproductie lange tijd huisnijverheid. Omdat vrouwen en kinderen het lichte en smalle weefsel makkelijk konden weven kon vlaggendoekweverij als huisnijverheid zelfs tot in de negentiende eeuw blijven bestaan. In Engeland waren de gangbare breedtes 11 inch (27,9 centimeter) en 19 tot 22 inch (48 tot 55,8 centimeter). In Nederland was de voorgeschreven breedte $\frac{3}{4}$ el (52 centimeter). In een artikel van 'The New Zealand Society of Animal Production'^{*} staat vermeld dat veel wol van het Lincoln-schaap voor vlaggen werd gebruikt, evenals in een rapport van de 'The live Stock Report'.^{**}

^{*} Jaargang 42, 1982, pagina 4 ^{**} The live Stock Report

melding in het archief van Le Poole betreft grafieken van wolprijzen van eind negentiende- tot het begin van de twintigste eeuw, over de prijzen van Westerkwartierswol, Rijnwol en Noord-Hollandse wol. Maar ook dat zegt niets over de betreffende schapenrassen.

Vlaggendoeck

Het document dat opdook in het Leids Archief, *'Werkzaamheden van de Greinrederij der Vlaggendoeckfabriek'*, van 1882 van vlaggendoeck-

Thuiswerk

Over de omstandigheden waaronder werd gewerkt, is vrij veel bekend. Lang was spinnen en weven thuisnijverheid. Nog in 1670 werkten in Leiden vierduizend wevers thuis. De verschillende wollen stoffen waren ondergebracht in zogenaamde neringen, een soort vakgroepen. Ook spinnen en weven voor vlaggendoeck was thuiswerk, maar gezien de geringe vraag zouden maar weinigen opdrachten van vlaggendoeck hebben gekregen. Exacte cijfers zijn daarover niet beschikbaar.

De overheid oefende via de neringen controle uit op het productieproces. Ze vaardigde de keuren uit, de wettelijke voorschriften, terwijl het bestuur van de nering erop toezag dat alle voorschriften werden nageleefd. Zie o.a.:

<https://www.geni.com › projects › Leiden-Werkers-in-de-Lakenindustrie/7850>

Eind zeventiende eeuw vond er een verandering plaats. Steeds vaker werden thuiswerkers werknemers van ondernemingen, waar bedrijfsmatig en doeltreffender kon worden gewerkt. Voor alle stappen in het productieproces werden specialisten aangesteld, naast spinners en wevers ook wolwassers, kamers en kaarders, noppers, ververs, pluizers, borstelaars en zo veel meer.

8. Schets van de afbeelding op de gebrandschilderde ramen met voorstellingen betreffende de Neringe, in 1602 opgedragen aan Jan van Hout. Voorstelling: het kammen van de wol. Erfgoed Leiden en Omstreken PV_PV34700.4

rederij Le Poole laat zien welke bewerkingen er nodig waren om vlaggendoeck te maken. Aan scheepsvlaggen werden hoge eisen gesteld, want ze moesten ook bij slecht weer blijven staan. Waarom zou dan wol worden gebruikt?

Wol heeft eigenschappen die die andere dierlijke grondstof, zijde, niet heeft. Evenals plantaardige bronnen als vlas en hennep. Materiaal voor vlaggendoeck moest weerbestendig zijn en dat is wol, omdat het niet kan rotten. Vlas en hennep wel. Bovendien moest het doek sterk zijn en voor langere tijd bestand tegen uitrafelen door waperen. Door zijn elastische eigenschappen vangt wol deze krachten het best op en behoudt het zijn vorm. Zijde is onvoldoende sterk en werd daarom uitsluitend voor siervlaggen gebruikt. Belangrijk is ook dat wol goed spinbaar is, door de schubben op de haarvezels, en dat er voor de kettingdraden, die dun en sterk moeten zijn, voldoende lange vezels aanwezig zijn. En tenslotte is wol goed kleurbaar.

Wol van Engelse langharige rassen en van de Angorageit, in iets mindere mate de wol van het heideschaap, hebben deze eigenschappen. Toch kon ook deze wol niet zonder meer worden gebruikt. Er waren vele bewerkingen nodig om wol geschikt te maken voor vlaggendoeck, zoals blijkt uit het rapport *'Werkzaamheden van de Greinrederij der Vlaggendoeckfabriek'*.

Als de baal ongewassen wol was afgeleverd, werd die – vaak in de gracht – gewassen, waarna door “wolvlakers” de lange vezels werden gescheiden van de korte vezels. Nu kon de wol worden gekamd om er vervolgens ‘kamgaren’ van te spinnen.

Met dit garen kon de wever aan de slag.

Het geweven doek kreeg diverse bewerkingen, waarbij vooral onregelmatigheden werden verwijderd en het doek diverse keren afwisselend een stoom- en een urinebad kreeg en tussendoor werd geplet. Uiteindelijk kon het doek worden geveerd, wat de duurste bewerking van het hele proces was. Al deze bewerkingen waren in handen van specialisten. Op bestelling kon een vlaggenmaker doek inkopen om een vlag te kunnen maken. Het is echter niet bekend of in de tijd van huisarbeid wol al deze bewerkingen daadwerkelijk kreeg.

Samenvatting

Concluderend kunnen we zeggen dat we nu weten welke wol kan worden gebruikt. Wat we nog niet weten, is hoe dun wol gesponnen werd en hoe het weefsel er uitzag. Ook is het nodig om te weten hoe een vlag in elkaar werd genaaid, met welke naaitechnieken werd dat gedaan? Door historische vlaggen te onderzoeken hopen we daar meer over aan de weet te komen. □

Le Poole

Het familiebedrijf Le Poole startte op 19 april 1627 toen Anthony Le Poole als poorter van Leiden werd ingeschreven. De eerste vermelding van het bedrijf is van 1674, toen met de rederij van grein, een geruwde wollen stof, werd gestart. Enkele jaren later werd begon-

9. Bij Le Poole aan de Garenmarkt in Leiden werd vlaggendoeck gemaakt. Het bedrijf werd in 1936 opgeheven. De foto dateert uit 1962.

Foto Balt Jansen / Erfgoed Leiden en Omstreken

nen met grein- en vlaggendoeckrederij. Het bedrijf Le Poole is een goed voorbeeld van de omschakeling van huishuishouding naar fabrieksarbeid. In 1936 werd Le Poole opgeheven. Krantz, de andere vlaggendoeckmaker in Leiden, zou nog blijven bestaan tot 1977.

Noten

1. Fenella G. France: *Weaving Independence from a Distant Cottage Industry*, 2006. University of Nebraska – Lincoln. <https://digitalcommons.unl.edu/tsaconf/298>
2. Posthumus, Bronnen tot de geschiedenis van de Leidsche textielnijverheid (1333-1795). Rijks Geschiedkundige Publicatiën. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1910-1922.

Geraadpleegde bronnen

Willem van Ham: 'Eén stad, méér vlaggen: Middelburg in Zeeland', *Vlag!* 23/281, najaar 2018.
The New Zealand Society of Animal Production, Jrg. 42, 1982, p. 4
The Live Stock Report
Kees van der Wiel: *Leidse wevershuisjes*, 2003

Geraadpleegde instanties

In Nederland: Museum De Lakenhal, Leiden; Rijksmuseum, Amsterdam; Haags Historisch Museum; Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde; Tilburgs Textielmuseum; De Museumfabriek Twente; Textile Research Centre, Leiden; Circulaire Maakindustrie; Wolfederatie; NFDH; Vlaggenfirma Andries de Jong. In Denemarken: Vikingeskibsmuseet; Middelaldercentret; University of Copenhagen; Dahls Flagfabrikker; Nationalmuseet, Denemarken; In het verenigd Koninkrijk: Brookinternational Wool Fabrics. In Duitsland: Stiftung Deutsches Historisches Museum; Deutsches Schifffahrtsmuseum. In België: Maritiem Museum Antwerpen. In Frankrijk: Musée-marine Paris. In de Verenigde Staten: Union Jack Wool Flag; Wool - Rare Flags. In Spanje: Museo Naval. En in Portugal: Museu de Marinha.

Aemile Lalk is als vrijwillig zeil-, tuig- en vlaggenmaker, en onderzoeker verbonden aan Batavialand te Lelystad. Dit artikel is de neerslag van uitgebreid onderzoek, met veel (internationale) inbreng van wetenschappers, musea, archieven, vlaggenfirma's, historisch wolwevers, spinners en schapenverenigingen. Mijn dank gaat uit naar Jos Poels, Iris Manon Verhoeven, Claudy Jongstra, Ab Hoving, Menno Leenstra, Ron Groenestein, Jori Zijlmans en Sara Wieman en alle medewerkers van hieronder genoemde instellingen voor hun medewerking, en vooral ook mijn echtgenote Simone Punselie voor de redactie.

ROTTERDAM

De Japanse kunstenaar Tetsuo Mizu (1944) maakte in de jaren '80 en '90 zijn *Flag Series*. De internationale seinvlaggen, waar elke letter uit het alfabet een eigen seinvlag heeft, gebruikte hij als inspiratiebron. Mizu maakte veel van dit soort 'seinvlagschilderijen'. Door de vlaggen op een hele andere manier te gebruiken dan waar ze voor bedoeld waren, gaf hij er een heel eigen draai aan. Zoals het een kunstenaar betaamt!

In de collectie van het **Maritiem Museum Rotterdam** zijn een olieverfschilderij en een litho van Mizu. 'ROTTERDAM' uit 1997, hiernaast afgebeeld, en 'NAGANO'. Ter gelegenheid van de tentoonstelling *Tetsuo Mizu – Signalen uit Japan*, die van 27 september t/m 30 november 1997 in het museum te zien was, schonk hij aan het museum het schilderij 'ROTTERDAM'.

De letters A D E O M R T is de naam Rotterdam verbeeld in drie rijen van drie. Boven naast elkaar: R O T; midden naast elkaar: T E R; en onder naast elkaar: D A M.

Het schilderij meet 100 x 80 centimeter, en heeft P3153 als inventarisnummer. Voor het museum is het leuk dat hij een typisch maritiem onderwerp als een seinvlag nam om een maritieme stad met een van de grootste havens ter wereld te duiden.

Voor het museum is het verzamelen van dit soort werk ook belangrijk (belangrijker dan vroeger). Niet alleen de weergave van schepen, havens, maritieme activiteiten en mensen op schilderijen passen in de collectie, maar ook wat die schepen, havens en activiteiten met mensen doen – de emotionele impact van de maritieme wereld. En dat doet Mizu ook, al had ik graag aan hem eens gevraagd wat hij met zijn werken voor emotie wil vastleggen of overbrengen: want dat kan ik helaas in ons archief niets over vinden.

'ROTTERDAM' is op dit moment te zien in de tentoonstelling *De Haven* nog te zien tot oktober 2024.

Irene Jacobs

Senior conservator

Maritiem Museum Rotterdam

Volgen van de Poolster leidt tot een betere toekomst

6. De nieuwe Minnesota vlag uit 2024

Het nieuwe zegel van Minnesota uit 2024

Minnesota is na Utah de tweede Amerikaanse staat die in korte tijd zijn blauw doek met het zegel inwisselt voor een sprekende vlag. Precies op de dag dat Minnesota als 32e staat toetrad tot de Verenigde Staten op 11 mei 1858 werd in 2024 de nieuwe vlag, het resultaat van een ontwerpwedstrijd, voor het eerst gehesen voor het Capitool in St Paul. De ster op de lichtblauwe broekingsdriehoek symboliseert de Poolster.

Door MARCEL SJOERS

De staat Minnesota ligt in het midwesten van de Verenigde Staten, tegen de Canadese grens. Minnesota betekent 'hemelkleurig water', zoals de indianen, de oorspronkelijke bewoners, de Minnesota-rivier noemden. De hoofdstad is Saint Paul. De grootste stad in de staat is echter Minneapolis. De twee steden liggen tegenover elkaar aan de Mississippi-rivier en worden dan ook de Twin Cities genoemd.

In het gebied wat nu Minnesota heet, leefden verscheidene indianenstammen, zoals de *Ojibwe*, de *Sioux* en de *Anishinaabe*. Tot halverwege de 18de eeuw had Frankrijk het in het gebied te zeggen; daarna nam het Verenigd Koninkrijk de zeggenschap over. Op 3 maart 1849 werd het gebied samen met de latere staten North en South Dakota officieel een territorium. De oostelijke helft van het territorium werd op 11 mei 1858 de 32ste staat van de Verenigde Staten. Het staatsmotto herinnert nog aan de Franse tijd: *l'Étoile de Nord* (*Star of the North*); de Poolster.

Minnesota staat bekend als 'het land van de 10.000 meren', in feite zijn het er meer dan 11.000. Daarnaast ontspringt de rivier Mississippi in Minnesota en grenst het aan Lake Superior, het grootste zoetwatermeer ter wereld en het meest noordelijke en westelijke meer van de Great Lakes of Northern America.

Eerste staatsvlag 1893

Tijdens de Wereldtentoonstelling die in 1893 in Chicago plaatsvond, waren alle toenmalige staten van de Verenigde Staten met

vlaggen vertegenwoordigd. Omdat Minnesota op dat moment nog geen vlag bezat, werd er per wet een commissie in het leven geroepen om erop toe te zien dat die er kwam. Die commissie bestond louter uit mannen, maar de voorbereidingen op het ontwerp werd toentertijd gezien als vrouwenwerk. Een groep vrouwelijke vrijwilligers, de *Women's Auxiliary Board*, stelde op haar beurt een commissie van zes vrouwen samen om een vlag te ontwerpen. De *Women's Auxiliary Board* organiseerde een ontwerpwedstrijd, waarop tweehonderd inzendingen binnenkwamen. In februari 1893 werd Amelia Hyde Center tot winnaar uitgeroepen. Zij won

8. Hemelkleurig water. Foto Tom Fisk

Minnesota vlag voor het Capitool in St Paul. Foto Bradinator33

vijftien dollar (wat vandaag de dag neerkomt op iets meer dan vijfhonderd dollar) voor haar winnende ontwerp. De commissie diende vervolgens een petitie in bij de wetgevende macht om het ontwerp officieel tot vlag van Minnesota aan te nemen. Dat gebeurde op 4 april 1893.

Het ontwerp van mevrouw Center was aan de rechts uitwaaiende zijde wit met het toen gebruikte staatszegel en aan de links uitwaaiende zijde effen (geen beeltenis) felblauw. Het staatszegel was omkransd met witte mocassinbloemen over een blauwe ring. Het zegel beeldde een boer af die een ploeg gebruikte terwijl een Indiaanse figuur te paard naar het westen reed. Een rood lint over het zegel droeg het staatsmotto 'L'Étoile du Nord' en de jaartallen 1819 (oprichting van Fort Snelling), 1858 (staatsvorming) en 1893 (aanneming van de vlag) verschenen in goud rond het zegel.

1. Minnesota vlag uit 1893.

'Minnesota' stond in goud onder het zegel en negentien gouden sterren, die het feit vertegenwoordigden dat Minnesota de 19de staat was die werd toegelaten na de oorspronkelijke dertien staten. Die 19 sterren werden in clusters gerangschikt om zo de vijf punten van een denkbeeldige ster te vormen (*Afbeelding 1*).

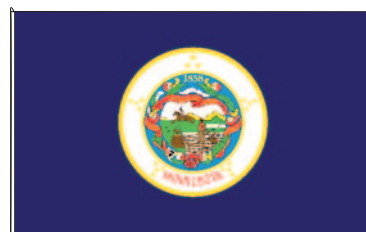
Het is niet geheel zeker waar Center haar inspiratie vandaan haalde. Waarschijnlijk heeft ze veel gekeken naar de vaandels van regimenten die in die tijd in Minnesota waren gelegerd. Meerdere Amerikaanse staatsvlaggen uit die tijd hebben daar hun inspiratie vandaan gehaald. De achtergrond van de twee verschillende zijden is niet geheel duidelijke.

lijkt. Er wordt vermoed dat de blauwe zijde is gekozen vanwege de gebruikelijke regimentsvlaggen, maar dat het zegel met de 19 sterren en de naam Minnesota op een wit veld beter uitkwam.

Hoewel de achterkant van het officiële ontwerp een effen blauw veld had, bevatten de meest gebruikte vlaggen, met name die in de twintigste eeuw massaal werden geproduceerd, ook het zegel-ontwerp op die kant.

Vlag 1957

De vlag uit 1893 werd in 1957 opnieuw ontworpen ter voorbereiding op het eeuwfeest van de staat in 1958. Men nam afscheid van de twee verschillende kleuren voor- en achterzijde. Het belangrijkste was dat het veld van zowel de voorzijde (voorheen wit) als de achterzijde (voorheen felblauw) koningsblauw werd; deze verandering maakte het mogelijk om vlaggen uit één stuk stof te produceren, waardoor de productiekosten lager werden en de vlag duurzamer werd bij harde wind. Het staatszegel werd omringd door een witte cirkel, omzoomd met aan weerszijden een gele rand. In de witte rand werd de naam van de staat 'Minnesota' in het rood vermeld. En ook de 19 sterren stonden in de witte cirkel afgebeeld in de vorm van een grotere ster. De bovenste van de 19 sterren was net iets groter dan de andere, waarmee de Poolster (Étoile du Nord) werd aangeduid. De witte Mocassinbloemen die in het origineel waren afgebeeld, werden vervangen door de roze-witte variant die oorspronkelijk uit Minnesota komen. Het rode lint verdween in dit ontwerp, waardoor de vlag, volgens Christopher Maddish in het boek 'The Flag Revelation' (2024), een mannelijker uitstraling kreeg (*Afbeelding 2*).

2. Minnesota vlag uit 1957.

Vlag 1983

In 1983 werd het staatszegel van Minnesota aangepast waardoor ook de vlag een update moest hebben. Het veld van de vlag werd lichter gemaakt en veranderde van konings- naar middelblauw. Het staatszegel werd op diverse punten gewijzigd. De Indiaanse figuur werd gedraaid om meer in de richting van de boer te kijken. Ook werden de Mississippi-rivier en de St. Anthony-watervallen toegevoegd om het belang van deze hulpbronnen voor transport, industrie en de kolonisatie van de staat te benadrukken. Naast de

watervallen op het zegel voegde de staat drie pijnbomen toe die de staatsboom (de Noorse pijnboom) en de drie pijnboomgebieden van de staat vertegenwoordigen: de Mississippi, de St. Croix (zijrivier van de Mississippi) en Lake Superior. De drie jaartallen, het staatsmotto, de roze-witte Mocassinbloemen, de naam 'Minnesota' en de 19 sterren bleven hetzelfde als in de vlag van 1957 (*Afbeelding 3*).

De herziene vlag van 1983 kreeg langzaam maar steeds meer kritiek over zich heen. Allereerst was er de gelijkenis met andere staatsvlaggen, de zogenaamde inspiratieloze SOB's (*Seal On a Bedsheet*). In 2001 rangschikte NAVA, de Amerikaanse vereniging van vlaggenkundigen, de best ontworpen vlaggen van alle Amerikaanse staten, districten en overzeese gebiedsdelen, samen met alle Canadese provincies en territoria. Minnesota eindigde in deze lijst bij de laatste tien slechtste vlaggen, op een 67ste plaats. Daarbij groeide de zorg om het negatieve beeld dat de zegel op de vlag gaf over de kolonisatie van Minnesota door de Europeanen, dat het geweld tegen de inheemse volkeren verbloemde.

3. Minnesota vlag uit 1983.

North Star Flag

In 1989 werd er al een nieuwe vlag voor Minnesota ontworpen door Lee Herold en William Becker. Zijn North Star-vlag is blauw op een groen veld, gescheiden door een golvende witte band (*Afbeelding 4*). Een gele vijfpuntige ster staat linksboven afgebeeld. De kleur groen staat voor de bossen, wit voor de winter en blauw voor al het water in Minnesota. De gele ster is de Poolster, ofwel L'Étoile du Nord.

Herold presenteerde zijn ontwerp aan het congres van Minnesota. Hij kreeg steun van de Republikeinse afgevaardigde Gil Gutknecht. Tijdens een onofficiële wedstrijd voor een nieuwe staatsvlag in 2001 won deze North Star-vlag, maar werd echter nooit door de staat aangenomen. De vlag was wel populair op social-media en werd ook verkocht door vlaggenfabrikanten.

Herontwerpproject 2023

Twee democratische leden van het Huis van Afgevaardigden van de staat Minnesota, Mike Freiburg en Peter Fischer, dienden op 22 maart 2022 een wetsvoorstel in om de vlag en de zegel van de staat opnieuw te ontwerpen. In de wet werden specifieke richtlijnen voor het herontwerp omschreven. De vlag en zegel moesten de gedeelde

geschiedenis, hulpbronnen en diverse culturele gemeenschappen van Minnesota nauwkeurig en respectvol representeren en de symbolen die slechts één gemeenschap of persoon vertegenwoordigen, waren uitgesloten.

Het wetsvoorstel werd door de Republikeinse partij tegengewerkt. Die vond een nieuwe vlag en zegel geen prioriteit hebben. Het wetsvoorstel werd echter toch opgenomen in de staatsbegroting wat de weg vrijmaakte voor een *State Emblems Redesign Commission*.

In mei 2023 ging deze commissie van start. Ze bestond uit dertien leden, onder wie vertegenwoordigers van de *Indian Affairs Council*, de *Council for Minnesotans of African Heritage*, de *Minnesota Council on Latino Affairs* en de *Council on Asian-Pacific Minnesotans*, samen met drie leden uit het grote publiek, benoemd door gouverneur Tim Wals. De commissie hield haar eerste vergadering op 5 september en schreef een ontwerpwedstrijd uit voor de nieuwe vlag en zegel.

Er werden in totaal 2123 ontwerpen voor een vlag en 398 voor een zegel inzendingen ontvangen. Gemeenschappelijke thema's waren onder meer de staatsvogel (de Zeeduiker), meren en rivieren, en de Poolster. Verschillende inzendingen waren ongewijzigde afbeeldingen van de bestaande vlag van Minnesota.

Op 21 november 2023 kwam de commissie bijeen in het Senaatsgebouw van Minnesota om de selecties te beoordelen. Ondanks de afspraak dat de commissie vijf vlagontwerpen zou selecteren, schoof die zes finalisten naar voren. Alle finalisten hadden een stermotief, de kleuren blauw en wit; op geen enkele stond de Zeeduiker, die volgens de commissie slechts een deel van Minnesota vertegenwoordigde. Lee Herold woonde de hoorzitting bij, maar zijn North Star-vlagontwerp uit 1989 haalde de eindstreep niet (*Afbeelding 5*).

Finalisten

De ontwerpen van de zes finalisten werden als vlag uitgevoerd en opgehangen in de *Mall of America* in Bloomington, Minnesota. In het weekend van 9 en 10 december 2023 kon het winkelend publiek de vlaggen bekijken en er commentaar op geven. Deze vertoning trok uitgebreide media-aandacht. Een set van de zes finalistenvlagontwerpen werd ook tentoongesteld in het Becker County Museum.

Tijdens het gehele proces werden de ontwerpen en later de finalisten op de website van de herontwerpproject commissie geplaatst met het verzoek aan het publiek om commentaar, feedback of suggesties te leveren. Er werden in totaal 21.882 reacties achtergelaten.

Tijdens de commissiebijeenkomst van 13 december 2023 werd het aantal vlaggen teruggebracht tot drie.

De commissie ontving commentaar van deskundigen om hen te begeleiden bij de besluitvorming en het selectieproces. Dr. Bill Convery van de *Minnesota Historical Society* informeerde de leden van de commissie over de geschiedenis van de huidige vlag en het zegel. Ted Kaye van de NAVA en auteur van de handleiding 'Good Flag, Bad Flag' gaf informatie over hoe een goede vlag eruit dient te zien. Grafisch ontwerpers Tyler en Jenae Michaletz presenteerden aanpassingsopties voor de finale vlagontwerpen tijdens bij-

4. De North Star-vlag van William M. Becker.

9. *Het Land van de 10.000 meren*. Foto Bill Fluesz

eenkomsten op 15 en 19 december.

Op 15 december werd uiteindelijk gekozen voor het ontwerp van de 24-jarige Andrew Prekker, dat evengoed nog enigszins werd aangepast. En op 19 december werden de laatste wijzigingen goedgekeurd (*Afbeelding 6*). Op 27 december keurden de leden van de *State Emblems Commission* in hun laatste vergadering het eindverslag goed, waarna zowel vlag als zegel definitief waren.

Precies op de dag dat Minnesota als 32ste staat toetrad tot de Verenigde Staten (11 mei 1858) werd in 2024 de nieuwe vlag voor het eerst voor het Capitool in St. Paul gehesen.

Omschrijving van de nieuwe vlag zoals vermeld in het afsluitende rapport van de herontwerpcommissie *The New Official Flag and Great Seal*, uitgebracht op 1 januari 2024:

Aan de linkerkant heeft de vlag een donkerblauwe achtergrond met een witte, 8-puntige ster. Een van de punten van de ster wijst naar het noorden. De donkere achtergrond heeft de vorm van de omtrek van de staat Minnesota. De rest van de vlag is effen, helderblauw.

De ster vertegenwoordigt de Poolster, of 'L'étoile du Nord', het motto van de staat Minnesota. Als de meest noordelijke staat in de continentale Verenigde Staten, streeft Minnesota ernaar om niet alleen een inspiratiebron te zijn voor haar burgers, maar ook voor de rest van de natie. De punt van de ster is naar het noorden gericht en inspireert inwoners van Minnesota om de Poolster te volgen naar een betere toekomst.

Het donkerblauwe veld vertegenwoordigt de nachtelijke hemel, waar inwoners van Minnesota van alle culturen naar een groter universum kijken en zich dat voorstellen, terwijl ze werken aan het creëren van een betere North Star State. Het donkerblauwe veld vertegenwoordigt ook de vorm van de staat Minnesota, die het land vertegenwoordigt waarop we allemaal samenleven.

Het felblauwe veld aan de rechterkant van de vlag staat voor water: Minnesota is het land van 10.000 meren (eigenlijk 11.842!), 6.564 rivieren en beken, waaronder de bron of bovenloop van de wereldberoemde Mississippi River, en een

deel van Lake Superior, het begin van het Great Lakes Basin. Water is levensonderhoudend voor alle inwoners van Minnesota. Het staat voor leven, ontspanning en handel.

Als achtpuntige ster staat de ster ook voor veel culturen door de tijd heen en over de hele wereld. Meer recent is de 8-puntige ster uitge-

breid gebruikt in quiltwerk door zowel inheemse volkeren als enkele nieuwe immigranten.

De achtpuntige ster roept ook het beeld op van een van de meest prominente kenmerken van het Minnesota State Capitol. De vloer van de Rotunda is voorzien van ingelegd

5. *De zes finalisten*.

Afrikaans marmer met een messing omtrek van de 8-puntige ster zoals ontworpen door Cass Gilbert. Als je over de eerste of tweede verdieping van het Capitool loopt, zie je misschien de illusie van de letter M, die wordt gemaakt door de omtrek van delen van de achtpuntige ster. De oriëntatie van de ster in de nieuwe officiële vlag van Minnesota komt overeen met de oriëntatie van de achtpuntige ster van de Capitol Rotunda — beide wijzen naar het noorden (*Afbeelding 7*). □

Bronnen

Report of the Minnesota State Emblems Redesign Commission to the Minnesota Legislature and Governor, *The New Official Flag and Great Seal*, 2024
Construction Sheet, *The New Minnesota Flag*, v01242024, 2024
Website <https://en.wikipedia.org/wiki/Minnesota> - geraadpleegd op 11-08-2024
Website https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Minnesota - geraadpleegd op 11-08-2024
Website <https://www.sos.state.mn.us/about-minnesota/state-symbols/state-flag/> - geraadpleegd op 11-08-2024
Website <https://vlagblog.nl/2024/05/11/minnesota-statehood-toetreding-als-staat/> - geraadpleegd op 13-08-2024
Website <https://www.mprnews.org/story/2023/11/28/minnesota-state-flag-re-design-finalists-luverne-designer> - geraadpleegd op 18-08-2024
Kaye, Edward B., *Good Flag, Bad Flag and the Great NAVA Survey of 2001*, 2001.
Maddish, Christopher, *The Flag Revelation*, 2024.
Becker, William M., *The Origin of the Minnesota State Flag, A Theory*, 1992.

Yousef Gnaoui, ofwel rapper Sef (rechts), hoort van NVVV-voorzitter Davied van Berlo dat hij de Dr. Willem van Ham Prijs 2023 krijgt voor de manier zoals hij vlaggen laat spreken in zijn theatervoorstelling Vlag!

Als ik door een stad loop, zie ik overal vlaggen. Als vlaggenkundige ontwikkel je een soort extra zintuig om overal vlaggen te spotten. Ik denk dat velen van jullie dat zullen herkennen. Die beweging in een ooghoek, dat kleurenpatroon in de verte, elke vlag in de omgeving wordt geregistreerd. Vlaggen zijn namelijk overal en ze vertellen iets over de plek waar je bent en de mensen om je heen.

Onlangs kwam ik in contact met een professor die wilde onderzoeken hoe sterk de **regionale identiteit** is (bijvoorbeeld in de Achterhoek) door via Google Streetview streekvlaggen in kaart te brengen. Als dat lukt dan zou ik ook benieuwd zijn naar de verspreiding van regenboog-, Palestijnse of omgekeerde vlaggen, om maar wat te noemen. Dat kan een interessante kaart van Nederland opleveren!

Zelf was ik op vakantie in Ierland en ook daar viel het vlaggebruik mij op. Ik schreef er een blog over op onze website, www.vlaggenkunde.nl. Elke stad, streek of regio heeft weer andere gebruiken of tradities met vlaggen. Ik ben dan ook benieuwd wat jou is opgevallen tijdens je vakantie. Deel het in onze whatsapp-groep voor NVVV-leden of schrijf zelf ook een blog over vlaggentradities in andere landen. Wij kunnen daar uiteraard bij helpen!

Soms zijn vlaggen wat nadrukkelijker aanwezig, zoals bij **sportevenementen**. De vlaggen langs de route van de Tour de France zijn niet te missen en ook in de voetbalstadions tijdens het Europees Kampioenschap was er genoeg te zien. In Nederland hebben we natuurlijk traditioneel de vlaggenparade bij de Vierdaagse in Nijmegen, maar hoogtepunt van de afgelopen vlaggenmaanden waren toch wel de Olympische Spelen.

Bij de openingsceremonie waren de kleuren van de Franse vlag natuurlijk veelvuldig aanwezig en het volkslied werd zelfs gezongen in een vlag die overging in een jurk. Nadat de deelnemende landen met hun vlaggen langs waren gekomen, galoppeerde een ridder over de Seine met de **Olympische vlag** als cape, waarna alle lands-

vlaggen samenkwamen in het stadion. Alleen jammer dat de Olympische vlag ondersteboven werd gehesen...

Kortom, genoeg te beleven voor vlaggenkundigen, ook tijdens de wedstrijden. Voor het eerst won iemand een medaille onder de Olympische vlag van het **vluchtelingenteam** en, vanwege een gedeelde derde plaats hingen de vlaggen van China en Taiwan naast elkaar. Ook bij de sluitingsceremonie waren vlaggen alomtegenwoordig, waarna Parijs uiteindelijk symbolisch het (vlaggen)stokje overdroeg aan de gaststad van 2028, Los Angeles.

In tegenstelling tot het EK en de Tour de France zijn bij de Olympische Spelen eigenlijk alleen nationale vlaggen te zien. De spelen zijn bedoeld als verbroederend initiatief, maar benadrukken dus ook de **grenzen** tussen landen en de verschillen tussen mensen die uit het ene of het andere land komen. Onder welke vlag je sport, beïnvloedt je kansen. Het zijn niet alleen sportieve grenzen die olympisch succes bepalen.

Tijdens de vlaggendag op 15 juni heeft het bestuur de jaarlijkse **Dr. Willem van Ham Prijs** toegekend aan Yousef Gnaoui, ofwel rapper Sef. In zijn theatervoorstelling *VLAG!* en het bijbehorende album zet hij kanttekeningen bij de grenzen die mensen uit elkaar houden en de rol die vlaggen daarbij spelen. Na het uitreiken van de prijs sprak ik met Sef over vlaggen. Ik kan het interview aanraden. Het staat op ons YouTube-kanaal!

Dit najaar verschijnen er overigens nog meer filmpjes op ons YouTube-kanaal. We gaan namelijk een aantal **webinars** organiseren met lezingen over interessante thema's en op 21 november zelfs een online vlaggenquiz. In coronatijd hebben we al wat ervaring opgedaan met een digitale vlaggendag. Het lijkt ons als bestuur een mooie manier om wat vaker als leden bij elkaar te komen. Vlaggen zijn immers overal... ook online!

Davied van Berlo, *voorzitter*
voorzitter@vlaggenkunde.nl / 06 28 82 87 94

De moeizame weg naar een vlag voor Curaçao: een reconstructie

Op het Brionplein in Willemstad op Curaçao op 2 juli 1984 – nu veertig jaar geleden – werd de vlag van het Nederlands Antilliaanse eiland voor het eerst gehesen. Daarmee kwam toen een einde aan een zoektocht die zeven jaar had geduurd en bij tijd en wijle tumultueus verliep. Een reconstructie op basis van officiële documenten uit diverse archieven, krantenartikelen en gesprekken.

Door ROB BERTIJN

Curaçao maakt in 1984 nog onderdeel uit van de uit zes eilanden die in het geheel de Nederlandse Antillen vormen. De zes samen hebben sinds 1959 een vlag. In 1976 is Aruba – waar een sterke beweging actief is voor afscheiding van de Antillen – de eerste die een aparte, eigen eilandvlag invoert. Bonaire volgt in 1981.

Een eerste aanzet om tot een vlag voor Curaçao te komen, vindt plaats in de openbare vergadering van de Eilandsraad (het Curaçaose parlement) van 7 december 1977, waarin gedeputeerde Agustin Diaz van Financiën zijn begroting presenteert. Aan het slot van de vergadering worden zonder stemming vier moties aan-

genomen. De eerste is een motie van de hele raad met het verzoek aan het Bestuurscollege (BC) om te komen tot een ontwerp voor een vlag voor Curaçao.

Naast een vlag moet er ook een nieuw volkslied komen. De tekst van het oude volkslied dateerde uit 1898 en was van de hand van frater Radulphus (Adriaan Hermus) op de melodie van het *Tiroler Hoferlied*. Op dat moment was het nog niet het volkslied, die status kreeg het in 1930 toen frater Candidus (Adriaan Nouwens) er een nieuwe melodie bij componeerde.

Met de wensen voor een vlag én een nieuw volkslied worden er ook plannen

gesmeed om tot een speciale dag te komen: een *Dia di himno y bandera di Kòrsou*.

Ondanks dat discussies in de volksliedcommissie tot enorme problemen leidden tussen personen, komt men er na anderhalf jaar toch uit: met een enigszins aangepaste – minder koloniale en sombere – tekst wordt de *Himno di Kòrsou* op 22 juli 1978 door de Eilandsraad aangenomen en vier dagen later, op 26 juli, voor het eerst ten gehore gebracht op het Brionplein.

Vorbereidingen

Voor wat de vlag betreft, lijkt er voor het eerst daadwerkelijk iets te gebeuren, wanneer begin 1979 de *Sektie Kultuur* bekend maakt dat er is begonnen met “vorbereidingen om te komen tot een ontwerp voor een eigen vlag voor Curaçao”.

Alhoewel het streven is om vóór het einde van 1980 een vlag te hebben aangenomen, blijkt de werkelijkheid weerbarstiger. Op 23 februari 1979 wendt Ornelio (“Kees”) Martina, gezaghebber van

Curaçao, zich namens de Eilandsraad, per brief tot zowel de Hoge Raad van Adel (HRvA) te Den Haag, als wel tot het Centraal Normalisatie Bureau, t.a.v. dhr. Kleyn (genealoog en heraldicus), te Zeist, waarin hij beide instituten benadert voor het ontwerpen van een vlag “voor het Eilandgebied Curaçao”. (Afbeelding 3)

De reden waarom er naar Nederland wordt “uitgeweken” (maar waarover in de brief niet wordt gerept), lijkt te maken te hebben met de problemen die er ontstonden bij het vaststellen van het nieuwe volkslied, waardoor het anderhalf jaar

die op 10 oktober 1979 op zijn beurt de uitkomsten per brief naar het Curaçaose Bestuurscollege stuurt. Maduro laat onder meer het volgende weten: “Gebleken is dat de heer A.R. Kleyn in april 1979 is komen te overlijden, waardoor ook de werkzaamheden van het door hem geleide Bureau zijn gestaakt”.

Maduro vervolgt: “Uit het contact met de HRvA, hier ter stede, is komen vast te staan dat deze instelling wel degelijk gereageerd heeft op de brief van (...) 23 februari 1979 (...) en wel per 21 maart 1979. Een foto-afschrift van die brief sluit ik hierbij in”.

Valkenburg van de HRvA, gedateerd 21 maart 1979, gaat inderdaad voorbij aan de vraag voor ontwerpen. De korte brief vermeldt dat de Raad “gaarne zijn medewerking zal verlenen bij het tot stand komen van een vlag voor Uw eilandgebied. Nadat door U aan de hand van de binnengekomen ontwerpen een eerste selectie gemaakt is, zal de Raad U gaarne van advies dienen bij Uw definitieve keuze”.

Ambtelijke molens werken nogal eens traag en dat is in dit vlaggendossier zeker het geval. Het is inmiddels april 1980 (ruim een jaar later) als gezaghebber

3. Ornelio 'Kees' Martina
(1930-1996)

4. Luis Daal
(1919-1997)

5. Eldred 'Boy' Maduro
(1936)

7. Cornelis van Valkenburg
(1910-1984)

duurde voor men eruit was. Voor de vlag wilde men als het even kon, lokale controverse vermijden.

Als het Bestuurscollege van het Eilandgebied Curaçao half mei 1979 nog steeds geen reactie uit Nederland heeft ontvangen, klimt gezaghebber Martina opnieuw in de pen middels een brief aan Eldred ('Boy') Maduro, de Gevolmachtigd Minister van de Nederlandse Antillen, die resideert in het Antillenhuis in Den Haag, dat in feite als een Antilliaanse ambassade fungeert (Afbeelding 4 en 5).

Martina voegt een kopie van zijn brief van 23 februari 1979 bij en vraagt Maduro om Luis Daal, lid van de afdeling Kulturele Zaken van het Kabinet van de Gevolmachtigd Minister, “die tijdens zijn recentelijk bezoek aan Curaçao door ons van het een en ander op de hoogte werd gesteld (...) bij [de] reeds genoemde instanties [de HRvA en het Centraal Normalisatie Bureau, red.] te informeren naar de stand van zaken omtrent de afhandeling van ons aan hun gericht schrijven”.

Luis Daal gaat op onderzoek uit en rapporteert zijn bevindingen aan Maduro,

Uit het vervolg blijkt dat men in Willemstad en Den Haag op elkaar zit te wachten: “Bij de HRvA is men eigenlijk in afwachting van het moment waarop het eilandgebied Curaçao een eerste keus uit de binnengekomen ontwerpen aan die Raad zou voorleggen voor advies, zoals in bijgaand afschrift aangegeven. Aan het verzoek van uw college om een vlag te ontwerpen gaat men, kennelijk, voorbij en beperkt men zich uitdrukkelijk tot het t.z.t. uitbrengen van advies ten aanzien van uw voorselectie uit een aantal bij uw college ingekomen ontwerpen”.

Antillenhuis

Vervolgens vraagt Maduro of het de bedoeling is dat het Antillenhuis als “bemiddelaar” bij de kwestie betrokken blijft. En zo ja, of er inmiddels een keuze is gemaakt uit ontwerpen die aan de HRvA kunnen worden voorgelegd, of dat het college erop “staat één of meer ontwerpen uit Nederland te ontvangen, ter voorlegging aan de HRvA voor advies” (Afbeelding 7).

Het kennelijk nooit ontvangen antwoord van voorzitter jhr. mr. Cornelis van

Martina opnieuw een brief naar het Antillenhuis stuurt, waarin hij de nieuwe Gevolmachtigd Minister van de Nederlandse Antillen, Ronald Cassares, verzoekt “een vlaggendeskundige in Nederland te benaderen met het verzoek een of meer modellen voor een vlag geworteld in onze historie, te ontwerpen voor het Eilandgebied Curaçao”.

In een voortgangsrapportage van 23 mei 1980 meldt Venancio 'Pacheco' Domacassé, hoofd van de Sektie Kultuur, aan de gedeputeerde van Onderwijs en Kultuur dat Luis Daal een oriënterend gesprek heeft gehad met een ontwerp bureau (van vlaggenkenner en -ontwerper Anton Jansen, red.) in Den Haag en dat hem verzocht is meerdere ontwerpen te maken, “opdat er daadwerkelijk sprake kan zijn van een keuze van de kant van Uw college”.

Tevens maakt Domacassé er gewag van dat er “reeds twee conceptontwerpen (...) zijn ingediend, waarvan hierbij twee schetsen met uitleg zijn ingesloten”.

Het gaat hier om pater Jacobo Janssen en Leslie Cranston, die beiden onafhanke-

lijk van elkaar (en zonder dat er een oproep is geweest om ontwerpen in te sturen), op 25, respectievelijk 26 juni 1979, een ontwerp naar het Bestuurscollege in Willemstad zonden.

Domacassé stelt in zijn rapportage voor deze inzendingen samen met de uit Nederland afkomstige conceptontwerpen te beoordelen (*Afbeelding 6*).

Amigoe

Als er in het najaar van 1980 nog steeds niets is vernomen over de voortgang van wat inmiddels toch wel een slepende

6. Venancio 'Pacheco'
Domacassé (1941-2022)

kwestie kan worden genoemd, duikt de Antilliaanse krant *Amigoe* in de materie. Een deel van de vertraging blijkt te zijn opgelopen door "ziekte van medewerkers".

Op het moment dat *Amigoe* een artikel aan de zoektocht naar de vlag wijdt (16 oktober 1980), is er enige onduidelijkheid hoever het staat met de ontwerpen van Anton Jansen.

In het maandoverzicht van het Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen wordt opgetekend dat het eerste ontwerp "compleet" is en "met alternatief" op het Antillenhuis wordt besproken. Het verslag besluit met de hoopvolle zin: "*De bedoeling is dat een van de ontwerpen vóór het eind van het jaar nog door de Eilandsraad van Curaçao wordt goedgekeurd en vastgesteld, zodat tot de aanmaak kan worden overgegaan*".

Ornelio Martina, de gezaghebber van Curaçao, tempert in *Amigoe* echter de verwachtingen. De laatste zin uit het verslag doet hij af als "over-enthousiast". Martina geeft aan dat het nog lang niet zover is dat er al ontwerpen ter tafel liggen waaruit gekozen kan worden. Toch blijkt dat

Jansen, die de opdracht meekreeg dat het ontwerp van de vlag ergens een link moet leggen met de historie van Curaçao, enkele ontwerpen "op papier" naar de Sectie Cultuur heeft gestuurd, "voor commentaar". Als reactie hierop, wordt Jansen verzocht een "maquette-vlag" te maken volgens zijn ontwerpen.

Amigoe weet verder te melden dat de Curaçaose vlag in voorbereiding "veel kleur zal bevatten en tropisch [zal] aan-doen". De krant suggereert dat de relatie met de historie vermoedelijk gelegd zal worden "via de haven, die door de jaren heen belangrijk is geweest voor het eiland" en dat die waarschijnlijk zal "worden uitgebeeld door de ponton-brug die de twee stadsgedeelten [Punda en Otrabanda, red.] met elkaar verbindt".

Wat die Koningin Emmabrug betreft, voegt de schrijver van het artikel er enigszins cynisch aan toe: "*Als de brug tenminste niet defect is, zoals momenteel het geval*". Verder tekent hij op dat de brug als symbool op de vlag voor de meeste Eilandsraadsleden wel aanvaardbaar zal zijn.

Het artikel maakt er tevens gewag van dat ook "twee ontwerpen van bewoners [de al eerdergenoemde Janssen en Cranston, red.] van Curaçao in studie zijn genomen en ook naar de vlaggenexpert [Anton Jansen, red.] zijn opgestuurd om te zien in hoeverre zij voldoen aan de internationaal geldende regels daarvoor".

Het artikel besluit met gezaghebber Ornelio Martina, die het niet geheel uitsluit dat er uiteindelijk een prijsvraag zal worden uitgeschreven voor het ontwerpen van een vlag en dat die beslissing aan de Eilandsraad is, daar zij tenslotte ook de keus voor de vlag moeten maken.

Afblazen

Terugkijkend kunnen we, gezien Martina's uitspraken, niet uitsluiten dat de gezaghebber toen al weet had van het afblazen van het ontwerpen van de vlag in Nederland. Dat is namelijk wat er gebeurt: slechts één maand later, op 21 november 1980, weet *Amigoe* te melden dat "uit doorgaans goedingelichte kringen" is vernomen dat de plannen om de Curaçaose vlag door Anton Jansen te laten ontwerpen, overboord zijn gezet en dat er "gewerkt [wordt] aan een prijsvraag, waar iedereen op Curaçao aan kan deelnemen en bedoeld [is] om een passend ontwerp te krij-

gen voor een eilandvlag".

In hetzelfde artikel bericht de krant over Statenlid Victor Miguel, die van minister-president Dòn Martina wil weten "of het waar is dat het Antillenhuis de Nederlandse ontwerper al het groene licht heeft gegeven". Tevens laat hij de premier weten dat hij van oordeel is dat bij een vlag "die de wortel van de Curaçaose cultuur symboliseert", de bevolking van het eiland de kans moet worden gegeven deel te nemen aan het proces tot een eilandvlag te komen.

De "doorgaans goedingelichte kringen" van *Amigoe* blijken het bij het rechte eind te hebben, zodat Statenlid Miguel op zijn wenken wordt bediend.

Begin januari 1981 wordt er meer bekend over de te volgen weg, als het Bestuurscollege (BC) bekend maakt dat het "het voorzichtig streven" is, eind februari een prijsvraag uit te schrijven voor een ontwerp voor een Curaçaose vlag.

Gedeputeerde van Cultuur, Winston Lourens, laat weten dat er tot die tijd bij de Hoge Raad van Adel in Nederland adviezen worden ingewonnen over de internationale regels waaraan een vlag moet voldoen, terwijl het hoofd van de

Foto Jos Poels

Sinds 11 november 2011, toen de Nederlandse Antillen uiteenvielen, wappert de vlag van Curaçao samen met die van Nederland bij overheidsinstanties en bij officiële gelegenheden.

Sectie Cultuur, Pacheco Domacassé, technische gegevens op Aruba dient te verzamelen over het ontwerpen van vlaggen (dit eiland had sinds zijn status aparte van 1976 al een eigen vlag).

Op grond van deze adviezen zouden de regels voor de prijsvraag vastgesteld

moeten worden en wordt er nagedacht over wat voor een prijs het winnende ontwerp zou moeten krijgen.

Dat het BC "het voorzichtig streven" had om eind februari de prijsvraag uit te schrijven, was goed verwoord, want opnieuw liep het project vertraging op, februari kwam en ging, maar het bleef stil. Achter de schermen gaan de voorbereidingen echter wel degelijk door. Op 5 mei 1981 wordt er een commissie (tevens jury) ingesteld die op 3 juli officieel wordt geïnstalleerd: de *Komishon Bander'i Kòrsou*, met Pacheco Domacassé als voorzitter. De commissie bestaat verder uit Poppy Boomgaard-Muzo, Lelia Peterrella, Gladys Dorego, Lucita Moenir-Alam, pater Paul Brenneker, Mae Henriquez, Guillermo Rosario, Abram Capello, Rudy Rooi (secretaris), Stanley Cras en Eddy Ayubi.

Prijsvraag

In november 1981 treedt de commissie voor het eerst naar buiten met alle details omtrent de prijsvraag, waarbij onmiddellijk opvalt dat men mikt op deelname van een zo breed mogelijk deel van de bevol-

king: allen die op Curaçao stemgerechtigd zijn en hun kinderen boven de 10 jaar, tevens alle in het buitenland verblijvende doch op Curaçao geboren Nederlanders boven de 10 jaar.

Op 24 november bericht *Amigoe* uitgebreid over de ontwikkelingen rond de prijsvraag en loopt vast vooruit op de regels waaraan deelnemers zich dienen te houden, die middels advertenties in de kranten van 1 december zowel in het Papiaments als het Nederlands worden gepubliceerd.

Zo mag er slechts één ontwerp per deelnemer worden ingezonden, elk ontwerp wordt anoniem beoordeeld, keus van materiaal is vrij, maar wel in de voorgeschreven formaten van 18 x 12 centimeter of 36 x 24 centimeter, waarbij er hoogstens vijf kleuren zijn toegestaan in standaardkleuren. Er mogen geen licht- en schaduw effecten worden gebruikt, en kleur en vormgeving mogen niet te druk zijn, opdat het ontwerp ook van een afstand duidelijk te onderscheiden is.

Concrete vormen en/of symbolen zoals cirkels, driehoeken en sterren zijn

vrij, maar tekst is verboden, terwijl het ontwerp geen verwantschap mag hebben met politieke partijen of religieuze groeperingen of gelijkenis vertonen met vlaggen van andere landen (*Afbeelding 8*).

De ontwerpers in spe hebben vanaf het moment van de oproep voor de prijsvraag in de dagbladen (op 1 december), tot 1 maart 1982 de tijd om hun concept naar de Sectie Cultuur te sturen. Naast de dagbladen besteden radio en tv ook aandacht aan de prijsvraag en de regels voor deelname.

De eilandbewoners laten zich bepaald niet onbetuigd: bij sluiting van de inzendingstermijn op 1 maart blijken er in totaal 1.782 ontwerpen te zijn ontvangen. Ook leerlingen van 28 scholen sturen ontwerpen op.

Alle inzendingen dienen ingeleverd te worden in

een verzegelde envelop, met daarop niet de eigen naam, maar een pseudoniem. De werkelijke namen worden bewaard in een kluis, zodat de commissie niet kan zien wie wat heeft ontworpen. Op 6 april weet de *Amigoe* te melden dat de vlagcommissie tweemaal bijeen is geweest om de honderden ontwerpen te bespreken. Op dat moment is de verwachting dat rond 15 april de shortlist van 10 vlagontwerpen gereed zal zijn.

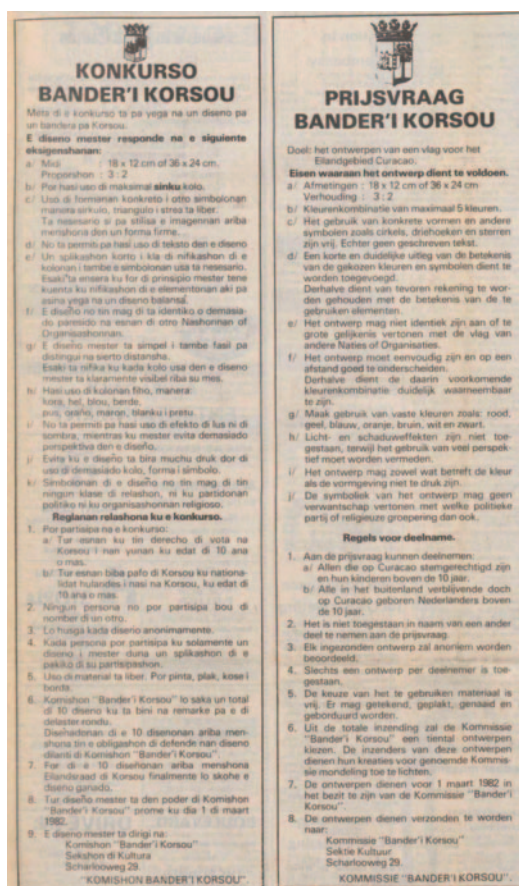
Dan volgen de ambtelijke procedures: de tien ontwerpen gaan eerst naar het Bestuurscollege (BC), die het na inzage doorstuurt naar de Centrale Commissie (CC), die bestaat uit leden van de Eilandsraad. Na behandeling in deze commissie gaat het met een advies van de CC naar de Eilandsraad, die in een openbare vergadering officieel goedkeuring moet geven. Hoewel dit niet heel gecompliceerd lijkt, ontstaat er echter een heuse rel.

Shortlist

Op 2 augustus (inmiddels vier maanden later dus) vergadert de CC binnenskamers over de tien shortlist-ontwerpen. Hoewel de vergadering besloten is, lekt al heel snel uit dat de commissie van zins is alles nog eens over te doen, daarbij de vlagcommissie buiten spel zettend.

Dagblad *Amigoe* krijgt mee wat zich in de besloten vergadering heeft afgespeeld en publiceert op 4 augustus een vernietigend redactioneel commentaar onder de titel "Idioot". De krant schrijft: "Het is alsof de duivel ermee speelt, maar als bij toverslag verandert alles waar politici de hand opleggen tot object van spot en vernedering. Nadat met veel omhale dan eindelijk enkele jaren geleden een besluit viel over een herziene versie van het volkslied, zou met gezwinde spoed gewerkt worden aan een eigen vlag. In navolging van Aruba en Bonaire; daar leverde dat proces geen noemenswaardige incidenten op. Op Curaçao wordt dat proces nu al gekenmerkt door incidenten".

De toon is gezet en het dagblad vervolgt: "Nadat een kostbaar en weinig lumineux idee voor inschakeling van een Nederlandse vlagge-ontwerper in de prullemand was beland, werd besloten tot instelling van een eigen vlagge-commissie. Die kreeg tot taak een prijsvraag uit te schrijven onder de bevolking voor een ontwerp-vlag. De commissie zou ook de voorselectie doen

8. Oproep voor de prijsvraag in *Amigoe*, 1 december 1981

De grote ster staat voor Curaçao, de kleine voor Klein Curaçao. Het blauw stelt de lucht en de zee voor, van elkaar gescheiden door het zonnige geel.

Rechts: Blik op Willemstad.

en zich daarbij onder meer bedienen van de internationale regels voor vlaggen. Menig uurtje namen de commissieleden door met de bestudering van de tegen de 1.700 [het waren er 1.782, red.] ingediende ontwerpen. Uiteindelijk werd, zoals de opdracht had geluid, een tiental ontwerpen uitverkoren en overgedragen aan het BC. Die legde het op zijn beurt weer voor aan de Eilandsraad. Omdat de kans op partij-politieke touwtrekkerij toen al niet werd uitgesloten, is de behandeling ervan uitgesteld tot eergisteren”.

Wat binnenskamers had moeten blijven, wordt vervolgens breed uitgemeten in Amigoe, wanneer de krant vervolgt: “Wat vóór 25 juni gevreesd werd, werd als nog bewaarheid. Zonder schroom werd het voorstel gelanceerd om de raadsleden toch inzage te geven in alle 1.700 ontwerpen en niet slechts de 10 uitgezochte. Dat is een klap in het gezicht van de commissie-leden die op verzoek van de raad daarop gezwogen hebben en vervolgens naar eer en geweten hun werk hebben verricht voor diezelfde raad. Door partij-politiek gehunker werden die inspanningen in één keer gedisqualificeerd.”

De raadslieden wordt vervolgens een spiegel voorgehouden: “Klaarblijkelijk is het het BC noch de raad gelukt om de krankzinnigheid ervan niet alleen zelf in te zien, maar ook tot algemeen goed te maken en van het plan af te zien. (...) Toen een terecht verontwaardigd commissie-lid even boos reageerde, kreeg hij de volle laag, omdat hij langs die weg de raad zou trachten te chanteren. De splinter in andermans oog zagen die raadsleden plotseling wel; de balken in eigen oog

niet. Zij gingen daarop helemaal op hun strepen staan.”

De krant merkt op dat niemand eraan tortort dat de eindverantwoordelijkheid voor de keus bij de raadsleden ligt, maar dat diezelfde raad het grootste deel van het werk had uitbesteed “aan een groep mensen die geschikt geacht worden om dat naar behoren te doen”. Het dagblad vervolgt, door te zeggen dat een dergelijk besluit alleen te rechtvaardigen is bij “gegronde vermoedens van manipulaties in de commissie. (...) Om dan toch tot een zo idiote beslissing te komen, moet dan ook helemaal op conto van de CC zelf geplaatst worden”.

Gekrenkt

Kort hierna wordt bekend dat de leden van de vlaggencommissie zich gekrenkt voelen en dat één van de inzenders zo ontstemd is over de gang van zaken, dat hij zijn ontwerp terugtrekt. Amigoe merkt bitter op dat alles inmiddels zó lang duurt dat als Curaçao nog langer wacht, “de creatievelingen helemaal niet meer in actie [hoeven] te komen. Als de Antillen volledig zijn gedisintegreerd, kan de huidige Antilliaanse vlag worden overgenomen met weglating van vijf sterren.”

Alles ligt nu op straat. Dat de BC zich met de hele situatie enigszins in verlegenheid gebracht voelde, laat zich raden en er ontstaat een tijdelijke patstelling wanneer Winston Lourens, de gedeputeerde van Onderwijs en Cultuur, de Afdeling Algemene en Juridische Zaken van het Eilandgebied om advies vraagt.

Het is inmiddels oktober als dat juridisch advies bij monde van mr. Tochi Torres naar buiten komt, waaruit blijkt dat de leden van de CC geen recht hebben op inzage van de 1.782 ontwerpen. Het onafhankelijke raadslid Ulrico Schotborgh, geeft zich echter nog niet gewonnen: hij

stelt dat het BC geen bevoegdheden van de raad kan delegeren en eist opnieuw inzage en recht op selectie van alle inzendingen, maar blijkt daar alleen in te staan.

De ongetwijfeld opgeluchte gedeputeerde Lourens laat na de vergadering weten dat de raad akkoord was gegaan en een keuze zou maken uit de tien door de vlaggencommissie geselecteerde ontwerpen in een volgende raadsvergadering, binnen één à twee weken, waarna de Eilandsraad dan het laatste woord zou hebben, door in een “plechtige zitting” het uitverkoren ontwerp te aanvaarden en te introduceren als de Curaçaose vlag.

Op maandag 29 november 1982 is het dan eindelijk zover: na een (opnieuw) besloten vergadering van de CC wordt uit de tien geselecteerde vlagontwerpen een keus gemaakt. In verschillende stemrondes valt er steeds een ontwerp af, totdat er uiteindelijk één overblijft.

Wat er vervolgens gebeurt, is onduidelijk en (door de auteur van dit artikel) niet te achterhalen. Het meest voor de hand liggend is dat de keuze van de CC zonder al te veel inspanning wordt bekrachtigd door de Eilandsraad. Echter: er is ook een lezing die stelt dat de vlag die wij nu als Curaçaose vlag kennen door de CC níét als beste werd gezien. Volgens die lezing, is het uiteindelijk de Eilandsraad geweest, die de definitieve keuze maakte.

Hoe dan ook: gedeputeerde Lourens kan daags na de “zeer serieuze” vergadering melden, dat hij tevreden is met de einduitslag: een simpel ontwerp waarin diverse symbolen zitten. En hoewel een afbeelding van de vlag ontbreekt, net als de naam van de ontwerp(st)er trouwens, wordt de vlag al wel omschreven: “De bovenkant is hemelsblauw. Onderaan loopt een gele band, voorstellende de zon.

9. Bijeenkomst van de vlagcommissie, voorgezeten door Willy Franco in 1983, Amigoe, 1 september 1987.

10. Miniversie van het nieuwe ontwerp op het bureau van gezaghebber Ronnie Cassares, Amigoe, 9 december 1983.

11. Oproep voor de Eilandsraadvergadering van 2 juli 1984, Amigoe, 29 juni 1984.

Onderaan is er opnieuw blauw, voorstellende de zee rondom het eiland. Linksboven zijn er twee sterren, een grote en een kleine, voorstellende Curaçao en Klein Curaçao. Die sterren hebben vijf hoeken voorstellende de vijf rassen die in harmonie samen met elkaar de Curaçaose samenleving uitmaken. De kleur wit van de sterren is bedoeld als symbool voor rust en geluk van de Curaçaose gemeenschap".

De rest is in theorie puur administratief: het winnende ontwerp gaat eerst langs de Afdeling Juridische en Algemene Zaken voor een concept-eilandsverordening, waarna die het op haar beurt weer terugstuurt naar de CC, wiens enige taak eruit bestaat het wetsontwerp ter toetsing voor te leggen aan de Hoge Raad van Adel, waarna het doorgestuurd kan worden voor openbare behandeling in de Eilandsraad, waarna volgens Lourens' inschatting het hele proces in de tweede week van december kan zijn afgerond.

Vertraging

Maar zo gaat het niet: opnieuw treedt er vertraging op na terugkeer van het ontwerp bij de CC. Dit keer gaat het niet over het ontwerp als zodanig, maar leidt de uiteindelijke keuze "tot een groot aantal vragen van hoofdzakelijk technisch karakter". Gedeputeerde Willy Franco van Cultuur en Onderwijs (de opvolger van Winston Lourens) stuurt het ontwerp in 1983 vervolgens door naar een "ter zake kundig instituut" ter bestudering, waarna er een aantal technische veranderingen volgens internationale voorschriften in het ontwerp worden aangebracht" (Afbeelding 9).

Waar gaat het hier om? Op het origi-

nele ontwerp zijn de twee sterren in een denkbeeldige diagonale lijn geplaatst, na de "technische behandeling" staan ze rechtop. De gele balk onderin blijkt iets verschoven te zijn (Afbeelding 13).

In oktober wordt het ontwerp voor beoordeling naar de Hoge Raad van Adel gestuurd. Voorzitter Van Valkenburg's antwoord van 28 oktober bevat naast verbeteringen in de concepttekst voor de beschrijving en technische gegevens van de vlag, ook een observatie: "Vergelijking van de vlaggen van Aruba, Bonaire en Curaçao doet zien, dat hier drie verschillende kleuren blauw en geel gebruikt zijn (voor Aruba geel 113, blauw 196, voor Curaçao geel 102, blauw 280, voor Bonaire onbekend, mogelijk hetzelfde geel als Aruba, maar een andere kleur

13. Het originele ontwerp van de vlag van Curaçao.

14. De 19-jarige Martin den dulk met 'zijn' vlag. Foto uit Flag Designer.

blauw). Het effect, als de vlaggen naast elkaar worden uitgehangen, zal daardoor niet fraai zijn, temeer daar de Antilliaanse vlag en de Nederlandse vlag van een kleur blauw gebruik maken, die het meest lijkt op die van Bonaire".

Curaçao neemt de technische beschrijving van de HRvA woordelijk over, maar handhaaft de Pantone-kleuren 102 en 280.

Al met al is er weer een jaar verstreken.

Nieuwe gezaghebber

Ronnie Cassares, de op 1 oktober 1982 aangestelde gezaghebber van Curaçao, laat op 9 december 1983 tegenover het dagblad Amigoe weten "...ervan overtuigd te zijn dat nog bestaande vragen in de CC thans afdoende zouden kunnen worden beantwoord", waarna de vlag dan ten slot-

te door kan voor openbare behandeling in de Eilandsraad. En eindelijk maakt Curaçao kennis met de vlag, want de krant plaatst een foto van de mini-versie van het ontwerp dat Cassares op zijn bureau heeft staan (Afbeelding 10).

De publieke oproep (gedateerd 27 juni) tot de "plechtige openbare vergadering van de Eilandsraad" op 2 juli 1984, staat op 29 juni in de Amigoe, waarvan de agenda twee punten bevat: 1. Goedkeuring verslag Centrale Commissie, en 2. Ontwerp-eilandsverordening tot vaststelling van de vlag van het Eilandgebied Curaçao (Afbeelding 11).

Nadat de officiële goedkeuring een feit is, wordt ook eindelijk de naam vrijgegeven van de ontwerper: Martin den Dulk. Dat dit niet eerder gebeurde, was volgens de commissie een bewuste keus, om dat de focus van de introductie op 2 juli puur en alleen bij de vlag moest liggen. Op 28 juni is er een generale repetitie op het

Brionplein in Willemstad, waarbij er een witte vlag in top wordt gehesen (Afbeelding. 14).

Ondertussen is er eind juni een levendige handel in Curaçaose vlaggen begonnen: diverse formaten worden te koop aangeboden, zoals bij de *Sektie Cultuur en hulpkantoren Rust en Dokterstuin*. Naast de gangbare modellen zijn er ook tafelmogdellen, autovlaggen en bootvlaggen te krijgen, die respectievelijk 3, 7½ en 12 Antilliaanse gulden kosten.

Vlaggenstokken blijken verkrijgbaar te zijn bij de gevangenis.

Die 2de juli 1984 is tevens de eerste *Dia di himno y bandera di Kòrsou*, de nieuwe nationale feestdag van Curaçao, die "geruild" wordt met de 15de december, *Statuutdag*.

Om precies 9.52 uur accepteert de Eilandsraad eensgezind het ontwerp voor de nieuwe vlag, gevolgd door een luid applaus en de ondertekening door gezag-

hebber Ronnie Cassares en secretaris mr. Dito Vlieg.

Op het Brionplein is er dan inmiddels een grote menigte samengestroomd. Martin den Dulk is eregast. Na enkele toespraken wordt er een groot formaat van de nieuwe vlag gehesen, die om precies twaalf uur in top is, waarna er volgens Amigoe "...een oorverdovend lawaai uit de menigte [opging]". De verslaggever meldt dat het hele Brionplein blauw ziet van de vele vlaggen waarmee gezwaaid wordt en dat mensen elkaar om de hals vliegen en feliciteren met de nieuwe eigen vlag.

Scheepstoeters klinken en sleepboten spuiten metershoog water de lucht in. Voor het gouvernementshuis gaat een hoogwerker in top met een grote Curaçaose vlag.

Ook op andere delen van Curaçao vinden plechtigheden plaats, zoals in Santa Rosa en Montaña (Bandariba), in Barber (Bandabou) en zelfs op Klein Curaçao.

REGENDRUPPELS ALS ZEGEN OVER AANWEZIGEN OP BRIONPLEIN

Indrukwekkende en emotionele ceremonie

Curaçaose vlag in top

WILLEMSTAD — Op waardige wijze heeft de bevolking van Curaçao gisteren zijn eigen vlag ingehuldigd. Dat gebeurde met plechtigheden op het Brionplein, op Santa Rosa en Montaña (op Bandariba) en op Barber (Bandabou). Op het Brionplein regende de Allerhoogste de vlag op het moment dat de nieuwe vlag voor het eerst ten top werd gehesen, met regendruppels, wat met vreugdekreten werd verwelkomd. Er is ook op grote schaal gevlagd de hele dag. De plechtigheden zijn voorts via de televisie en een gezamenlijke uitzending van de lokale radio-stations te volgen geweest op alle uithoeken van het eiland.

grote moment duurde zo lang...
Exact om half twaalf gaf ceremonie-meester Roberto Sartal het startsein voor de plechtigheden op het Brionplein. Vlak ervoor waren de leden van het EC, de Eilandsraad, en gouverneur prof dr Rens Rüter en echtgenote gearriveerd. Onder de vele gasten bevond zich ook de heer

een toespraak, waardoor er weer wat minuten gewonnen werden. Mr Ellis dunde aan dat de toekomst er dan afentoesg denken uitstak, maar dat het mogelijk moet zijn om onder dezelfde Curaçaose vlag en in eenheid naar betere tijden uit te kijken. De vlag is het teken van de bereidwilligheid om met elkaar te werken daarna, in moeilijke en voorspoedige tijden. Na het bid-den van het Onse Vader sprak hij de zegen uit over de aanwezigen.
Het was heel openbarlijk hoe vervolgende vlag heel statig en langzaam gehesen werd en er op dat moment regendruppels neervielen. Vanuit de menigtemassa werd geroepen dat God Curaçao zo goed gezind is dat op het meest cruciale moment de zegen neerdalt. De druppels gingen niet over tot een pleisheit. Zodat het uiteindelijk goed paste in het geheel van de plechtigheden.
Exact om twaalf uur was de grote nieuwe Curaçaoe vlag in top. Er ging een oorverdovend lawaai op uit de menigte en het hele Brionplein zag er blauw uit van de vele vlaggen die er geruust werden. Mensen vlogen elkaar om de hals en feliciteerden elkaar met de nieuwe, eigen vlag. Er werden duiven losgelaten die eerst nog even over het Brionplein renderkelden voordat zij hun weg gingen. Er werden drie trouwen baldoren losgelaten in de kleuren van de vlag: geel, blauw en wit. De schepen in de haven alsook de tallozen bootjes maakten een uitbundig lawaai van hun schepstoeters om het geheel meer feestelijk bij te zetten. Sleepboten spooten buiten de haven meters hoog water de lucht in. Voor het gouvernementshuis ging een hoogwerker in top met daarin een grote Curaçaose vlag. Op de muren van het Fort waarop het Curaçao Prinses hotel is gebouwd, ging er vuurwerk de lucht in. Wat ge-

Indrukrijke vraagde-uitingen. In gepaste vorm werd vervolgens, met behulp van een immense koor, het Curaçaose volksoed volgend gezongen. Iedereen die daarvoor de tekst bij de hand had, zong dat uit volle borst mee. Vervolgens werd aan een grote groep sociale groeperingen de kans geboden om een speciale groet uit te brengen aan de nieuwe vlag die gehesen was aan een mast die twee dagen eerder was geschonken door de honderd-jarige Kamer van Koophandel. Gouverneur Rüter, minister-president Don Martina en de leiders van de vier fracties (Papa Godett van Prome, Agustín Diaz van de DP, Andrés Schoop van PNP en Sylvio Plantijn van MAN) namen vervolgens een defilé af van en-

...hier wapperde en met om twaalf uur gistermiddag het Curaçaose veld in top van de vlagge-mast en rechttek die een geschonk 250 van de 100-jarige Kamer van Koophandel aan de Curaçaose gemeenschap...

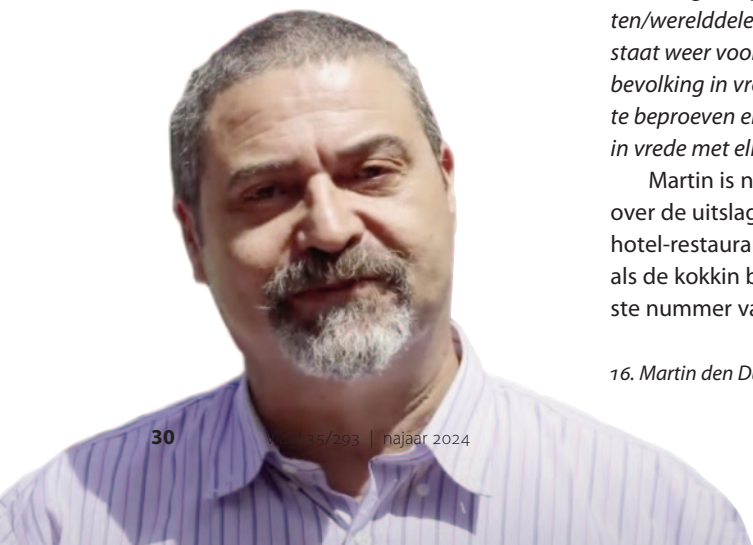

15. Martin den Dulk ontvangt een plaquette uit handen van gedeputeerde Willy Franco (1937-1987) (Amigoe, 1 juli 1987)

Op het Brionplein worden met medewerking van een groot koor alle acht coupletten van het volkslied *Himno di Kòrsou* gezongen (normaliter worden alleen de eerste en laatste twee coupletten gezongen) (Afbeelding 12).

Martin den Dulk

De ontwerper van de vlag, de toen 19-jarige Martin Humphrey den Dulk, (geboren op Curaçao op 21 september 1962) levert zijn op papier ingekleurde inzending in op 28 februari 1982, een halfuur vóór sluiting van de wedstrijd. Nu, 40 jaar later terugkijkend, herinnert hij zich dat hij met meerdere ideeën en kleuren stoeide, hoewel hij zich die ontwerpen niet meer voor de geest kan halen. Even goed was hij er na slechts anderhalf uur ontwerpen al uit (Afbeelding 16).

17. De plaquette, waarop vertaald te lezen valt: Eerste Prijs Vlagwedstrijd Curaçao, uitgereikt aan Martin H. den Dulk, Regering van Curaçao, 2 juli 1984, Dag van het volkslied en de vlag.

Foto: Martin den Dulk

Den Dulk, die helemaal niet van plan is mee te doen, wordt door zijn vader gesticuleerd een poging te wagen vanwege zijn creativiteit. Volgens eigen zeggen vond hij "...dat het een eenvoudig ontwerp [moest] worden. De basis voor mij was dat kinderen de vlag moesten kunnen tekenen".

Verder wil hij waarden en symboliek "...waar we als Curaçaoënaars trots op mogen zijn", terug laten komen in de vlag, waarbij het blauw niet alleen voor de hemel (bovenaan) en de zee (onderaan) staat, maar ook voor de trouw van het volk, de gele band voor "...de zon, die ons elke dag weer verblijdt, maar ook voor de blijheid en opgewektheid van het volk. Ofwel vrolijkheid en warmte".

Over de sterren (voor Curaçao en Klein Curaçao): "De reden waarom ik voor een vijfpuntige ster heb gekozen, is omdat de bevolking oorspronkelijk uit vijf continenten/werelddelen afkomstig is. De kleur wit staat weer voor vrede en geluk, omdat de bevolking in vrede kwam en om hun geluk te beproeven en dat alle nationaliteiten hier in vrede met elkaar leven".

Martin is niet van tevoren ingelicht over de uitslag. Hij is aan het werk in het hotel-restaurant Bellevue van zijn ouders, als de kokkin binnenkomt met het nieuwste nummer van *Èxtra* (een krant in het

16. Martin den Dulk

Papiaments) in haar hand, met heel groot op de voorpagina zijn eigen ontwerp. "Wat?! Dat is mijn design!", roept Martin uit. De kokkin denkt dat hij een grapje maakt, maar het is wel degelijk waar.

En hoewel hij het 's avonds wel viert, doet hij dat alleen in kleine kring, omdat hij de uitslag nog niet officieel van de Eilandsraad te horen heeft gekregen. Kort daarna krijgt hij die officiële bevestiging, maar zoals we eerder zagen, wordt zijn naam dan nog geheimgehouden.

Alhoewel de commissie in eerste instantie niet van plan was geweest een geldbedrag uit te keren als prijs, is dat toch wat er gebeurt: Den Dulk ontvangt drieduizend Antilliaanse guldens. Hij vindt de eer echter het belangrijkste en houdt dit dan ook niet zelf, maar schenkt het aan het twee goede doelen: één doel houdt hij liever privé, het ander betreft de blindenzorg.

Uit handen van gedeputeerde Willy Franco van Cultuur en Onderwijs ontvangt hij bovendien een plaquette met zijn eigen ontwerp en naam erop gegraveerd. (en 15 en 17)

Als Den Dulk jaren vier decennia later terugkijkt op die 2e juli 1984, kan hij zich goed herinneren dat hij erg emotioneel was. "Toen mijn ontwerp voor het eerst omhoog werd gehesen, kreeg ik een gevoel dat niet valt te omschrijven".

Bij officiële gelegenheden, ging de eilandsvlag van Curaçao samen met de zes-sterren vlag van de Nederlandse Antillen en die van Nederland in top. Aruba kreeg twee jaar nadat de vlag van Curaçao was vastgesteld zijn Status Aparte.

De Antilliaanse vlag verloor daarmee één ster. Diezelfde Antilliaanse vlag verloor al zijn overgebleven sterren op 10 oktober 2010, toen de Nederlandse Antillen als eenheid uiteenviel. Curaçao is sindsdien een eigen Nederlands koninkrijkland, waardoor de vlag de status kreeg die daarvoor die van de Nederlandse Antillen te beurt viel. □

Opmerking

In dit artikel heb ik doorgaans de gebruikelijk spelling uit die tijd gehandhaafd (zoals 'kultuur'). Ook de tussen-n was toen nog niet gangbaar (zoals in 'prullermand')

Bronnen

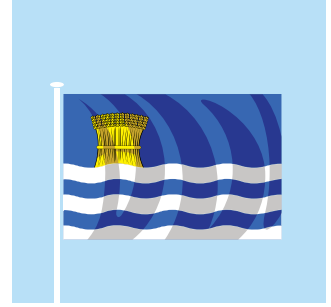
Amigoe (diverse artikelen 1980-1984); Martin den Dulk; Jos Poels (privéarchief)

Dankbetuigingen

bij het tot stand komen van dit artikel: Martin den Dulk (ontwerper van de vlag); Olivier Mertens (Hoge Raad van Adel); Glendalin William (Nationaal Archief Curaçao).

Hijzen of niet ?

In deze rubriek geven drie vlagdeskundigen hun mening over een onlangs vastgestelde nieuwe vlag of hoe die wordt gebruikt. Dit moet leiden tot discussie over de criteria waaraan een 'goede' vlag moet voldoen. Deze keer de Zuid-Hollandse eilandgemeente **Goeree-Overflakkee**.

Gebrek aan historie

Jurrit van der Ploeg software consultant

Het vervangen van een logovlag is altijd een verbetering, en de nieuwe vlag van Goeree-Overflakkee is daarop geen uitzondering. Met de toevoeging van symboliek wint de vlag direct aan kracht en betekenis, wat op zichzelf al een verfrissing is. Daarnaast is het mooi in lijn met het ontwerp van Nederlandse gemeentevlaggen in het algemeen.

De blauwe en witte golvende lijnen, die de wateren rondom het eiland verbeelden, zijn visueel sterk, maar ook enigszins voorspelbaar.

Bovendien zag ik meteen een overeenkomst met de banen in de vlag van Zeeland en kreeg ik twijfels of de gemeente bij Zuid-Holland hoort. Of is het Zeeland? Dit maakt de keuze wellicht minder gelukkig, ondanks de regionale context.

De korenschoof, symbool voor het vruchtbare land, is op de vlag gestileerd ten opzichte van het gemeentewapen. Hoewel dit goed kan werken op een vlag, schiet het hier tekort. De vele zwarte lijnen maken de korenschoof onrustig, vooral op kleinere formaten of wanneer de vlag van een afstand wordt bekeken. In digitale vorm komt dit nog sterker naar voren, waardoor de vlag snel zijn kracht verliest. De zwarte omlijning van de schoof contrasteert bovendien te sterk met de rest van het ontwerp, wat de balans verstoort.

Het is positief dat de vlag direct is afgeleid van het gemeentewapen, die al de nodige symboliek bevat. Toch is het jammer dat er geen verwijzing is naar de vlaggen van de voormalige gemeenten. De korenschoof met dertien korenaren voelt hierdoor niet representatief genoeg voor het hele eiland. Hoewel ik geen voorstander ben van een overdaad aan symbolen en kleuren, had een onderzoek naar de historische heraldiek en vlaggen van de vroegere gemeenten en regio een krachtiger abstract ontwerp kunnen opleveren.

Kortom, de vlag heeft potentie, maar schiet visueel tekort. Waar mijn eerste indruk nog positief was, concludeer ik na nadere beschouwing: 'niet hijzen'.

Eén op één een wapen

Theun Okkerse ontwerper

Wat een toeval dat wij nu deze vlag bespreken! In 2017 stuurde ik ongevraagd een voorstel voor een vlag naar het gemeentebestuur. Over dat ontwerp had ik lang nagedacht. Het water, het Hollandse, dat moest verbeeld worden, dacht ik. Een vlag met horizontale banen, die wapperen

prachtig, leek mij geschikt voor dit platte eiland. Drie banen waarvan de bovenste en onderste een golfpatroon hebben, de middelste effen geel; die symboliseert zowel het wuivende graan als het gouden wapenschild van Zuid-Holland, omspoeld door water. Een vrij abstract ontwerp. Ik laat haar hier even zien (en, zoals bekend, is het op niets uitgelopen!) voordat we de echte vlag van Goeree-Overflakkee bekijken.

De vlag van Goeree-Overflakkee is letterlijk gebaseerd op het gemeentewapen. De gebruikte elementen zijn; vruchtbaar land en water. Wat al eerder bij nieuwe gemeentevlaggen te zien was, is dat domweg het wapenbeeld op de vlag wordt gezet. (Zie ook de dubieuze vlagontwerpen van Haarlemmermeer en Hoeksche Waard.) Dat levert geen goede vlaggen op! Wat hier wel goed ging, is de verschuiving van de schoof naar de broek.

De vlag heeft wel een helder beeld. De golven duidelijk gedefinieerd, maar de wijze waarop de schoof is weergegeven, is mis. Door het aanbrennen van schaduw is geprobeerd een ruimtelijk effect te bereiken. En dat is iets waar een vlag geen enkele behoefte aan heeft. Die wil alles 'plat' hebben.

Een vlag beweegt. En de afbeelding die erop staat ook. Ruimtelijkheid wordt tegengesproken door de die beweging. Als de schoof platge maakt wordt (en qua stijl dichter bij de golven komen) zal het ontwerp beter worden.

Dat de vlag er anders uitziet dan ik had gewenst betekent niet dat deze onbruikbaar is, maar tot dat de schoof is aangepakt niet hijzen.

Zeeland of Zuid-Holland?

Rob Koopmans advocaat

De vastgestelde vlag van de gemeente Goeree-Overflakkee heeft veel symboliek, iets dat ik in vlaggen nu juist zo mooi vind. Een vlag kan mooi of lelijk zijn, maar als er een verhaal achter zit, maakt dat niet uit. Als een vlag niet iets verbeeldt of zomaar een betekenisloze kleurstelling heeft, is het wat mij betreft al een stuk minder.

Wapenvlaggen leveren wat dat betreft voor mij een gemengd beeld op. Een wapen heeft doorgaans een verhaal. Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit de gemeente- en stadsvlaggen van Goedereede. Maar die vlaggen tonen gelijk aan dat niet ieder wapen geschikt is om vertaald te worden naar een vlag. De gemeente- en stadsvlaggen van Goedereede zijn naar mijn smaak te ingewikkeld en gedetailleerd om op een vlag te voeren. Een vlag moet een krachtig beeld uitstralen en direct herkenbaar zijn, ook bij wat minder wind! Daar staat tegenover dat bij de banenvlag van Goedereede helaas weer een deel van het verhaal verloren gaat. Zo is het dus schipperen tussen heraldiek, symboliek en de functie van een vlag: herkenbaarheid.

Wat mij betreft is de vastgestelde vlag van Goeree-Overflakkee een goede verbeelding van een wapenvlag. Het is niet te ingewikkeld, goed herkenbaar en met behoud van symboliek: de dertien korenaren die de dertien oude kernen van het eiland symboliseren en de vijf golvende banen die staan voor de omringende wateren.

Nadeel kan zijn dat de vlag doet denken aan de provincievlag van Zeeland met zijn uit golvende banen rijzende leeuw. En dat is een beetje jammer, want het eiland wordt nogal eens foutief in de provincie Zeeland geplaatst, terwijl het toch echt onderdeel is van Zuid-Holland.

Het grappige vind ik wel dat de Zuid-Hollandse vlag een gelijkenis vertoont met de in de Zeeuwse vlag oprijzende leeuw. Maar al met al is mijn advies: Hijzen deze vlag!

Clubvlaggen

De Avondvierdaagse in Dordrecht werd in juni voor het eerste sinds corona weer gewandeld. Als vanouds veel vlagvertoon. De wandelende sportgroepen dragen allerlei 'vlaggen' mee: tekst-vlaggen en vlaggen-waar-ook-tekst-op-staat, en in allerlei vormen. The Hawk-Softbalvereniging, Sporting Delta vindt het niet erg om met een logovlag te wandelen. DFC de voetbalvereniging DFC die sinds 1883 bestaat, heeft een rood-wit-rode stadsflag in gebruik. De vlaggen hebben verschillende vormen, het zijn niet alleen de traditionele 2:3 vlaggen, maar ook Japans aandoende banieren van Aikido vallen op en de *beach flags* van Fortius atletiekclub. Hoe jonger de club, des te tekstachtiger de (geprinte) vlag. *ThO*

